

24.
ACTA REG. SCIENT. UNIVERSITATIS CLAUDIOPOLITANAE ANNI MDCCCLXXVII—VIII.

— FASCICULUS I. —

KÉT (I—II.)

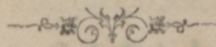
BESZÉD,

MELYEK

A KOLOZSVÁRI M. K. TUDOMÁNY-EGYETEM MDCCCLXXVII—VIII. TANÉVI RECTORA ÉS TANÁCSÁNAK BEIKTATÁSA ÉS A TANÉV MEGNYITÁSA

ALKALMÁBOL

SZEPTEMBER 9-ÉN TARTATTAK.

KOLOZSVÁRT,

NYOMATOTT STEIN JÁNOS MAGYAR KIR. EGYET. NYOMDÁSZ BETŰIVEL

1877.

378.4 (459.21), 1877" (042)

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000644994

B 11748

I.

AZ EGYETEM TÖRTÉNETE

MDCCLXXVI - LXXVII-ben.

BESZÉD,

MELYLYEL

GROISZ GUSZTÁV

*jogtudor, a büntetőjog ny. r. és a polgári törvénykezés jogositott tanára, a
jog- és államtudományi karnak 187²/₃ tanévben volt dékánja
az egyetem 187⁶/₇ tanévi rectora*

AZ EGYETEM IGAZGATÁSÁRÓL LELEPETT.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

RECEIVED

APR 11 1950

PHYSICS DEPARTMENT

UNIVERSITY OF CHICAGO

RECEIVED

APR 11 1950

PHYSICS DEPARTMENT

UNIVERSITY OF CHICAGO

ASST. DIR. OF PHYSICS

UNIVERSITY OF CHICAGO

Nagytekintetű egyetemi közgyűlés!

Nagyérdemű közönség!

Az egyetemek életében, melyeknek hivatása a tudományok kincses bányájában a századok végeig lankadatlanul kutatni s a felfedezett igazságokat, e legmagasztosabb kincseket, nemzedékről nemzedékre átadni, egy év oly parányi időszaknak látszik, hogy ennek eredményeiről számot adni egyfelől feleslegesnek, másfelől pedig jelentéktelen fáradozásnak tűnhetik fel, de csak azok előtt, kik a még oly parányi idő alatt végzett munkának becsét és kihatását az egészre kellően méltányolni nem képesek, nem akarják, vagy maguknak az arra szükséges időt és komoly elmélkedést megkímélni óhajtják. Hisz az emberi munkásság folytonosságában, az egyik munkásnak a másik kiegészítésében, támogatásában rejlik azon nagy hatalom, mely az embert a nagy célok elérésére szükséges erélylyel és kitartással felruhazza és képessé teszi valóban nagy, igazán magasztos feladatok megoldására. A legkisebb idő alatt végzett munkának is van tehát becsé a következők tovább munkálkodására s ezért nem csak nem felesleges, de határozottan szükséges, hogy minden testület, minden közeg, mely közérdekű munkát végez, beszámoljon működéséről, a közbirólat alá bo-csássa annak megítélését, teljesítette-e feladatát úgy,

hogy működésének eredménye a következőkre hasznossá válhassék. Az eredmény mérve — ha nem közönyös is általában — nem az egyedül irányadó momentum, erre igen gyakran a körülmények és viszonyok hatalmasan befolyanak, eldöntő az, hogy az adott viszonyok mellett megtétele-e mind az, mi megtehető volt!

Midőn rectori utolsó tisztemet teljesitem ez alkalommal, nekem is feladatomban beszámolni az 187^{6/7} tanév eseményeiről, egyetemünknek e tanévi működéséről, állapotáról és megmutatni, hogy egyetemünk e tanév folyamán is a közmívelődés terjesztéséhez, egy porszemmel bár, hozzájárult; de midőn ilykép beszámolandok, nem hagyhatom figyelmen kívül azon körülményt, hogy az 187^{6/7} tanév egyetemünk életében az ötödik volt, mi annyit jelent, hogy ezen tanévvel bezáródott az első cyclus, hogy e tanévben a leghosszabb tanfolyammal bíró orvosi kar hallgatói közül is azok, kik nálunk kezdtek tanulmányaikat, egyetemi kiképeztetésüket bevégezték, szóval, hogy egy oly időszakra pillanthatunk ma már vissza, mely mind négy tudomány kar munkáját, mint egészet, tárja szemünk elé; nem lehet tehát nekem rossz néven venni, ha mai beszámolásom folyama alatt — ha bár a rövidség rovására — itt-ott visszapillantást teendek a lefolyt öt év eredményeire s az azokból vonható tapasztalatokra.

A tanító és tanuló személyzet az egyetem két alap-factora lévén, legyen szabad mindenek előtt ezekről szólni.

A tanszéki mozgalom és a tanerők kimutatására nézve felemlítem, hogy a lefolyt 187⁶/₇ tanévben kinevezettek:

a) a jog- és államtudományi karban, a korán elhunyt kartársunk, dr. Korbuly Imre helyébe, a m. közjog, közigazgatási és pénzügyi jog tanszékére, ny. r. tanárnak Torma Károly, m. tud. akadémiai tag, volt főispán s orsz. képviselő s a képviselőháznak volt alelnöke, ki azonban magánügyei rendezhetése czéljából az egész tanév tartamára szabadság időt nyervén, előadásait a lefolyt tanévben nem kezdette meg, minek következtében a kar ideiglenes helyettesítésével dr. Kolosvári Sándor és dr. Vályi Gábor ny. r. tanárokat bízta meg;

b) a math. természettudományi karban dr. Réthy Mór, a menynyiségtani természettan ny. rk. tanára ugyanazon tanszék ny. r. tanárává;

c) Hadik Richárd a gyorsírászat taníthatására nyert engedélyt.

Ezen változások figyelembevételével és annak megemlítésével, hogy dr. Bartók György a bölesészet-, nyelv- és történettudományi karban volt magán tanár N.-Enyedre lelkészszé megválasztatván, az egyetemről megvált s hirdetett előadásait nem tartotta meg, az 187⁶/₇ tanév végével az egyetemünkön lévő tanerők a következőkben mutathatók ki:

a) a jog- és államtudományi karban: 12 ny. r. tanár, 1 előadó;

b) az orvosi karban 8 ny. r. és 3 rk. tanár; továbbá 1 magán tanár, 10 tanársegéd;

c) a bölesészet-, nyelv- és történettudományi karban 11. ny. r. tanár, 1 magán-tanár, 3 tanító;

d) a math. természettudományi karban 8. ny. r. tanár, 1 magán-tanár és 5 tanár-segéd.

Mindössze volt tehát a négy karban 39 ny. r. tanár, 3 ny. rk. tanár, 3 magán-tanár, 1 előadó, 15 tanár-segéd, 3 tanító, együtt: 64.

Összehasonlítva e számokat azon adatokkal, melyek egyetemünk első évének végével mutatkoztak, midőn az őszi tanerő 56 személyből állott, nem lehet tagadni, hogy a tanerők száma — bár alig számbavehető mértékben — de még is gyarapodott; igaz, hogy az egyetem érdeke s a főtanodai oktatás érdeke általában tetemesebb gyarapodást tett volna kívánatossá, a tudomány karok részéről tétettek is felterjesztések egyes tanszékek megosztására, új tanszékek rendszeresítésére, némely tudomány körnek két tanár által leendő képviselőjére, a magán-tanári intézménynek! megerősöbbitésére vonatkozólag oly módon, hogy ezek számára bizonyos jutalomdíj megállapíttassék — ezen felterjesztések azonban fájdalom — eredmény nélküliek maradtak legnagyobb részben, főkép a kedvezőtlen pénzügyi viszonyok miatt!

A nyilv. rendes és rendkívüli tanárok, magán-tanárok, előadó és tanítók a lefolyt tanév téli szakában megállapított tanrendben hirdettek:

a) a jog- és államtudományi karnál 25 tárgyból hetenként 88 előadási órát:

b) az orvosi karnál 26 tárgyból 109 órát;

c) a bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi karnál 38 tárgyból 89 órát;

d) a math. természettudományi karnál 25 tárgyból 106 órát; együtt a négy karban tehát 114

tárgyból 392 órát; ellenben a tanév második felében:

a) a jog- és államtudományi karnál 21 tárgyból 88 órát;

b) az orvosi karnál 28 tárgyból 115 órát;

c) a bölcsész-, nyelv- és történettudományi karnál 34 tárgyból 77 órát;

d) a math. természettudományi karnál 26 tárgyból 99 órát; együtt a négy karban tehát 109 tárgyból 379 órát.

Kétségen kívül örvendetes jelenség, hogy az előadott tárgyak száma évről-évre gyarapodást tüntet föl, mi — a tanerők száma csak nagyon kis mérvben emelkedvén — fényes tanubizonyságot tesz arról, hogy a létező tanerők odaadó buzgalommal igarkodnak mind tágabbá terjeszteni azon kört, melyen belől a tudományos műveltségre vágyódó fiatalság, ismerettárát gazdagíthatja!

Magán-tanári képesítés az év folytán három történt; a jog- és államtudományi kar ugyan is a pécsi jogakadémia ny. rk. tanárát dr. Lonesár Józsefet a nemzetgazdaságból és dr. Szolesányi Hugót, az egi jogakadémia ny. rk. tanárát a statisztikából, a bölcsész-, nyelv- és történettudományi kar Wertheimer Edét, a világtörténetből egyetemi magán-tanárságra képesíté; utóbbi még a tanév folyamán a n.-szebeni kir. jogakadémiához ny. rk. tanárrá kineveztetett.

A tanerőkre vonatkozó, a lefolyt évben előfordult tények közül még fel kell említenem azt, hogy miután az orvosi kar szerencsétlen tanártársunk dr. Czifra Ferencz reménytelen állapotáról meggyőződést

szerevén, állandó nyugdíjaztatását még az 187⁵/₆. tanévben javaslatba hozta, a nyugdíjaztatás a lefolyt tanévben bekövetkezett s ennek következtében a fontos tanszék betöltésére vonatkozó ajánlatok illetőleg javaslatok már megtétettek. Vajha a támadt úr méltóan és teljesen mielőbb betöltetnék!

Legyen szabad e helyen még útalnom az egyetemi tanár testület egy évi tudományos működésére. Nem az én tisztem, s nem lehet feladatomban e működést részletesen méltatni; a leczke-rendben hirdetett előadások s az egyesek irodalmi működését feltüntető egyetemi acták tegyenek e tekintetben tanubizonyosságot; engedjék nekem csak annyit meg, hogy visszapillantva egyetemünk 5 éves múltjára, constatálhassam, hogy egyetemi actáinkban az irodalmi munkásságot feltüntető rész mind több-több tért foglal el, s hogy 5 év alatt az egyetemi tanártestület által tartott értekezések, kiadott önálló munkák, tudományos szaklapokban megjelent értekezések, közrebocsátott röpiratok sat. czímének jegyzéke az egyetemi acták 45 sűrűn² nyomott oldalát veszi igénybe.

Mindezek után a tanerőkre vonatkozó beszámolásom zárköveül fel kell említenem a magas kormány azon kitüntető intézkedéseit, melyek szerint dr. Maizner János ny. r. tanár az orsz. közegészségügyi tanácsba póttaggá kineveztetett, dr. Abt Antal ny. r. tanár pedig a nagy-váradi, sz.-udvarhelyi és n.-szebeni reáliskoláknál működő érettségi vizsgálati bizottságokhoz ministeri biztosul, és dr. Szilágyi Ete, ny. r. tanár, a kantai gymnasium növendékei között kiütött egyptomi szemebetegség meg-

vizsgálására és a szükséges intézkedések megtételére biztosul kiküldetett; valamint, hogy alkalmat nyújtott dr. Kolosvári Sándor, ny. r. tanárnak a belföldi levéltárak tudományos czélu átkutatására, 400 frt. segélyt utalványozván; végül, hogy dr. Feuer Nathaniel, orvoskarbeli magán- és volt helyettes szemészettanárnak 800 frt. utazási segélyt engedélyezett. S ha még kiemelem, hogy vallás- és közoktatási minister ur ő nagyméltósága a lefolyt tanévben dr. Fleischer Antal és dr. Koch Antal, ny. r. tanároknak a torjai büdös tudományos megvizsgálásának czéljából egyenként 100 frt. utazási segélyt és Sigmund József orvoskarbeli tanársegédnek a boncztoni intézetnél tett fáradozásaiért 250 frt. segélyt, végül Kovács János angol- és Duret József francia nyelv tanítóknak az utóbbi három tanévre egyenként 300 frt. jutalondíjat utalványozni méltóztatott, mindenről megemlékeztem, mi a lefolyt tanévben a tanerőket illetőleg csak némileg figyelemre méltónak látszott.

Áttérve ezek után az egyetemi hallgatókra, ezek száma az első félévben 391, a második félévben 414 volt; és pedig:

a) az első félévben volt:

1. a jog- és államtudományi karban 154 rendes, 10 rendkívüli, összesen 164 hallgató;

2. az orvosi karban 72 rendes, 2 rendki vüli, összesen 74 hallgató;

3. a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karban 57 rendes, 10 rendkívüli, összesen 67 hallgató;

4. a math. természettudományi karban 59 rendes, 3 rendkívüli, összesen 62 hallgató.

Ezekhez járulván még 24 gyógyszerészettanuló, a hallgatók összes létszáma volt 391.

b) a második félévben volt:

1. a jog- és államtudományi karban 144 rendes, 8 rendkívüli, összesen 152 hallgató;

2. az orvosi karban 72 rendes, 2 rendkívüli, összesen 74 hallgató;

3 a bölcsész-, nyelv- és történettudományi karban 54 rendes, 8 rendkívüli, összesen 62 hallgató;

4. a math. természettudományi karban 56 rendes, 5 rendkívüli, összesen 61 hallgató.

Ha ezekhez hozzá számítjuk a 23 gyógyszerészhallgatót és 42 szülészeti tanuló nőt, a hallgatóság egész létszáma a félévben 414-et mutat ki.

Ha összehasonlítjuk e számokat a megelőző tanév ide vágó számadataival, igaz azt tapasztaljuk, hogy az 187⁶/₆ tanév első felében 26 hallgatóval kevesebb volt, mint az 187⁵/₆ tanév első felében, míg a második félévben szemben az 187⁵/₆ tanév második félévének eredményével csak csekély szaporodás, azaz — nem számítva se egyik, se másik félévben a szülészeti tanuló nők létszámát — 9 mutatkozik.

Ezen eredmény még sem mondható kedvezőtlennek; hisz viszonyainknál fogva, az erdélyi részek lakosságának mostoha anyagi helyzete mellett, a hallgatóság számának gyors emelkedésére nem is számíthattunk; sőt tekintve azt, hogy népünk anyagi helyzete nem hogy javulna, hanem évről-évre in-

kább alább száll, kedvező jelenségnek kell tekintennünk már azt, ha hallgatóságunk nem apad, hanem — bár lassan — de még is szaporodik. És itt különösen útalnom kell egy különös figyelmet érdemlő jelenségre, és ez az, hogy a hallgatóság mind inkább kezdi frequentálni az orvosi, bölesészeti és math. természettudományi karokat és így ma már mondhatni eljutottunk oda, hogy az egyes karok hallgatóinak száma között a kellő arány feltalálható; e három kar tüntet fel kiváló gyarapodást hallgatóinak számában, mert ha figyelembe vesszük, hogy az 187⁵/₆ tanév második felében volt:

- a) az orvosi karban 57 hallgató;
- b) a bölesészeti karban 48 hallgató;

c) a math. természettudományi karban 56 hallgató és összehasonlítjuk e számokat az 187⁶/₇ tanév második felének adataival, az orvosi kar hallgatóinak létszáma ez egy tanév alatt 17-el, tehát majdnem egy harmadával, a bölesészeti karé 19-el, tehát egy harmadánál is többel, a math. természettudományi karé pedig 5-tel, a három kar együtt 41-el gyarapodott.

Az imént részletesen kimutatott egyetemi polgárok közül ösztöndíjat élvezett:

- a) a téli félévben:

300 frtos állami kari ösztöndíjat 19, együtt e félévben . . . 2850 frt — kr.

300 frtos állami tanárképezdei ösztöndíjat 20, együtt e félévben . 3000 frt -- kr.

különféle alapu, nem állami ösztöndíjat 63, együtt e félévben . . . 3807 frt — kr.

volt tehát mindössze 102 ösztöndíjas, kiknek kiadatott . . . 9657 frt — kr.

b) a második félévben :

300 frtos állami kari ösztöndí-
jat 19, együtt e félévben . . . 2850 frt — kr.

300 frtos állami tanárképezdei
ösztöndíjat 20, együtt e félévben . 3000 frt — kr.

különbéle alapu, nem állami ösz-
töndíjat 55, együtt e félévben . . 3937 frt — krt

volt tehát mindössze 94 ösz-
töndíjas, kiknek kiadatott 9787 frt — kr.

ugy, hogy a tanév folyama alatt 19454 frt. adatott
ki ösztöndíj ezimén; ezeken kívül állami és községi
segélyezésben részesült 18 szülesznő.

A tandíj fizetés alól felmentetett:

a) az első félévben:

a jog- és államtudományi karban: 12
egészen, 13 félösszegig, az ilykép elengedett tan-
díj összege tett 370 frt. 20 krt.;

az orvosi karban; 18 egészen, 7 félössze-
gig; az ilykép elengedett tandíj összege tett 520
frtot 81 krt.;

a bölcsészet-, nyelv- és történettudo-
mányi karban: 11 egészen, 7 félösszegig; az el-
engedett tandíj összege tett 240 frt 46 krt.;

a math. természettudományi karban:
7 egészen, 6 félösszegig, az elengedett tandíj ösz-
szege tett 167 frt 57 krt. A négy karban mente-
sítettet tehát mindössze 81 hallgató, elengedtetvén
összesen 1299 frt 10 kr. tandíj befizetése.

b) a második félévben:

a jog- és államtudományi karban: 9
egészen, 15 félösszegig; az elengedett tandíj ösze-
ge tett 398 frtot 57 krt.;

az orvosi karban: 18 egészen, 12 félösszegig; az elengedett tandíj összege tett 574 frtot 30 krt;

a bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi karban: 8 egészen, 15 félösszegig; az elengedett tandíj összege tett 143 frt 34 krt. A négy karban mentesített tehát mindössze 89 hallgató, elengedtetvén összesen 1337 frt 98 kr. tandíj befizetése.

Az elért eredményeket némileg feltüntetendő, kiemelem e helyen általánosságban, minthogy a részletek az egyetemi actákban lesznek láthatók, hogy az 187°/₇ tanév folyamában egyetemünkön felavatott és oklevelet nyert személyek száma a következő:

jogtudor és államtudományi tudor, a régi rendszer szerint 2; államtudományi tudor 2; orvostudor 5; sebésztudor 5; vegytudor 2; bölcsészettudor (a bölcs.karból) 2; bölcsészettudor a math. term. karból 2; polgári sebész 1; gyógyszerész-mester 14; szülésznői oklevél kiadatott 33; együtt tehát 68.

Ezen kívül tartatott a jog- és államtudományi karban:

- a) első alapvizsga 63;
- b) második alapvizsga 57;
- c) jogtörténeti államvizsga a régi rendszer szerint 2;
- d) jogtudományi államvizsga 34;
- e) államtudományi államvizsga 15; együtt 171 vizsga, az ezekre jelentkezettek közül 28, tehát 16% részint felfüggesztetvén, részint visszaútasítatván.

Nem mulaszthatom el, megemlékezni e helyen a bölcsészeti és a math. természettudományi karok-

kal kapcsolatos tanárképezde működéséről. Ebben a most említett két karból 15 tanár működött. A képezdei hallgatók létszáma a következőkben kimutatható; volt ugyanis:

a) az első félévben:	b) a második félévben:
rendes tag . . . 20,	rendes tag . . . 20,
rendk. tag . . . 19,	rendk. tag . . . 15,
előkészítő éves . 26,	előkészítő éves . 16,
vendég 18,	vendég 30,
együtt: . . . 83;	együtt: . . . 81;

Az egyetemünk mellett fennálló középt. tanárvizsgáló bizottság a lefolyt tanévben 33 elő- és 30 szakvizsgálatot, együtt tehát 63 vizsgálatot tartott.

Midőn ezek után még rámutatok azon körülményre, hogy az egyes tudomány karok által különböző alapból kitűzött pályadíjakra összesen 14 egyetemi hallgató érdemesítettett — 1150 frt. jutalmul kiosztatván — s ezek munkálatai alapos készultség, kitartó szorgalom és szép tehetségről tettek tanubizonyyságot!, kellemes kötelességet teljesíttek annak constatálásával, hogy egyetemi polgáraink túlnyomó nagy része hivatása magasztosságának tiszta tudatában kitartó szorgalommal igyekezett eleget tenni kötelességeinek, és mindnyájan kivétel nélkül példás és egyetemi polgárokhoz illő magaviseletet tanúsítottak! Ez érdemök nem maradt anyagi jutalom nélkül; miniszter ur ő nagyméltósága e tanévben az egyetemi kör részére 600 frt segélyt utalványozván.

Áttérve ezek után az egyetemi intézetekre vonatkozólag a lefolyt tanévben történtek esetelesére, igazán és fájdalommal kell bevallanom, hogy majdnem zavarba vagyok a miatt, hogy mit jelentsek e

kérdésben a nagytekintetű egyetemi közgyűlésnek ; ha feladatomban volna az egyes szakintézetekben s dolgozóinkban végzett munkálatokról szólni, mondhatnék az egyes intézeti főnökök utasítása s előterjesztése nyomán sokat, többet, mintsem a beszámoló-somra kimért idő megengedné, ha arról szólhatnék, hogy a hallgatók mikép használták az egyes szakintézeteket, sok öröndetes dícséretre méltó adat állana rendelkezésemre ; ámdé e körülmények nem képezvén a rectori beszámoló beszédnek tárgyát s én csak is a felszerelés tekintetében tett intézkedések előterjesztésére lévén hivatva, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy e tekintetben a lefolyt tanévben mondhatni semmi sem történt ! Ha az egyetem tanácsa, a karok, vagy az egyes intézeti főnökök részéről mulasztás forogna fenn, valóban pirulva kellene a bár hallgatólag nyilvánuló vádakkal szemben állanunk ; ámdé a mulasztás sem a tanácsot, sem a karokat, sem az intézeti főnökökét nem terheli, kiki megtette a maga részéről, mit megtehetett, mit megtennie kellett, kérvényezett, javaslatokat, felterjesztéseket tett ; de nem adatván meg a nervus rerum, a pénz, a javaslatok, a tervek, ténynyé nem válhattak.

Az egyes szakintézetek csak is rendes évi dotációikat élvezték, melyek alig elégségesek, sőt egyes intézetekre nézve nyíltan kimondhatom — nem is elégségesek — a mindennapi szükségletek fedezésére ; újabb és tetemesebb beszerzésre, további felszerelésre tehát még csak gondolni sem lehetett. De még is — szinte igaztalan voltam — mert nem említettem, hogy az államorvostani intézet felszerelésére

500 frt, a növényteni intézet átalakítási költségeire 430 frt. 64 kr., különböző intézetek, kiválóan az élettani és kórvegytani intézet régiebb adósságainak kifizetésére egy alkalommal 1300 franc és 50 cent. vagy is mintegy 650 frt., később pedig 3532 ném. birod. márka vagy is mintegy 2189 frt. és ismét 670 frt., s ugyanakkor 700 frt. és 150 frtot, végül az egyetem épületével kapcsolatos templom tornyában lévő óra helyreállítási költségeinek az egyetemet terhelő fele részében 175 frt. miniszter ur ő nagyméltósága által utalványoztatott; s ha még felemlitem — hogy összbenyomást adhassak az egyetem anyagi támogatásáról, bár ha nem ide tartozik is — hogy a nyári tisztogatások költségeire 875 frt. 50 krt kaptunk, s hogy elvileg engedélyezte miniszter ur ő nagyméltósága a vízvezetéknek befagyás ellen való biztosítására szükséges munkálatok megtételét s a mintegy 456 frtra menő költség összegnek utalványozását kilátásba helyezni kegyeskedett, minden a lefolyt évben a rendes évi dotatiókon felül utalványozott összeget feltüntettem. S ha átfutjuk e tételeket s látjuk, hogy egyetemünk emelésére a lefolyt tanévben, a rendes dotatiókon felül, mindössze csak 6340 frt. 14 kr. fordított, s ebből is valóságos intézeti felszerelésre és javításra — eltekintve a régiebb adósságok fedezésére felhasznált összegektől — csak 930 frt. 64 kr. esik, el kell szomorodnunk s majdnem kétségbe esnünk egyetemünk jövője felett! Mert régi, bőségesen felszerelt egyetemenél is bámulatot gerjeszthetne a takarékoságnak ily mértéke, egy ifju, még csak a kezdet nehézségeivel küzdő egyetemenél azonban

egyenlő jelentőségű ez azzal, hogy ne éljünk, hanem csak éppen tengődjünk!

De talán elég is e keserüségből, szolgáljon mentősegemül meleg érdeklődésem ifju egyetemünk sorsa iránt, s azon fájdalom, melyet éreznem kell a felett, hogy Rectorságom éve az anyagi támogatás tekintetében messzé hátra áll még az előző éppen nem bővülködő évektől is.

Az intézetekről szólva, nem hagyhatom említés nélkül azon tényt, hogy — miután a vegytani intézet korhadtt helyisége az intézeti főnök felszólalása következtében orvosrendőri szempontból megvizsgáltván, az a legnagyobb mérvben az egészségre ártalmasnak nyilvánított, -- egy szellőztetési készülék alkalmazását miniszter ur ő nagyméltósága engedélyezte; kétségtelen, hogy ez által ez egy irányban némi javítás tétetett a tarthatatlan állapoton; azonban meggyőződván miniszter ur ő nagyméltósága arról, hogy egy új vegytani intézeti helyiség létesítése már-már elodázhatlan, kegyeskedett egyuttal felhívni az intézeti főnököt, hogy ez a szükségelt új épület programját előkészítse, kilátásba helyezvén, hogy az épület programjának megállapítása végett annak idejében Kolbenhayer minist. építészt leküldeni fogja; ez ügyben a tárgyalások folynak s bár vezetnének e kérdés végleges és gyökeres megoldására, mert ma már ott állunk, hogy a vegytani épület düledezik, e nyár folytán kisebb mérvű igazítások tétettek ugyan, de a szakértő építészeti hatóság véleménye alapján már kénytelen volt jelenteni az egyetemi tanács miniszter ur ő nagyméltóságának, hogy egy-két évnél tovább ez épület fenttartható nem leend.

S midőn így már új építkezésről kell gondoskodni, helyén látok itt kiemelni még egy másik erre utaló tényt. A lyceum épületében elhelyezett jog- és államtudományi kar helyiségei felett, már évek óta lebeg — mint tudva van — a Damokles kard, a rom. kath. status magának vindikálván a lyceum épülete tulajdonjogát s már több ízben az említett helyiségeket felmondván. A lefolyt tanévben a felmondás újabban megtörtént a kir. közjegyző útján, minek következtében egyetemünk tanácsa miniszter ur ő nagyméltósága által véleményadásra hivatott fel. A két érdekelt kar véleményének meghallgatásával egyetemünk tanácsa oda nyilatkozott, hogy tekintve azt, miszerint a kérdésben forgó épület tulajdonjoga a rom. kath. igazgató tanács kezelése alatt álló erdélyi orsz. kath. tanulmányi alap nevére van telekkönyvezve, a formális tulajdonjog őt illeti, minek következtében az felmondásra jogosult, bárha azon kérdés, mely az ily vagyon részek kizárólag katolikus vagy országos természete felett felvetett, ma még eldöntetlen áll. Az ügy ezen állásában — ha bár úgy hiszem teljes megnyugvást lelhetünk az igazgató-tanács loyális érületében, s mindenből kitetszőleg inkább csak a bér fizetés kérdésének megoldása miatt állított előtérbe a felmondás — még is el kell készülnünk arra, hogy esetleg az érintett helyiségeket ki kellendl üritenünk: s ha ez eset beáll, valóban nem tudnám, hogy a kérdésben forgó helyiségeket mikép lennének képesek másokkal pótolni. Ez továbbá azon körülményt, hogy az egyetemi főépületben elhelyezett intézetek és tanszabványok is mind igen szűkek s a tanszabványoknak nem

felelnek meg e helyiségek sem, okvetlenül gondoskodni kellend a m. kormánynak rövid idő alatt a nagyobb mérvű építkezések — s ezek között a már égető kérdéssé vált kórházi építkezések — utba indításáról is.

Egy már rég tárgyalás alatt álló s már a közeli megoldás stadiumához elért ügyre vonatkozó intézkedésről kell még a nagytekintetű egyetemi közgyűlésnek jelentést tennem; értem a csillagda ügyét. Hosszas tárgyalások után végre a rom. kath. status gyűlés elvileg elhatározván az egyetemi főépülettel kapcsolatos csillagda végleges eladását, az igaztanács és az egyetem képviselői a vételért közegyetértéssel 1000 frtban állapították meg, minek következtében egyetemünk tanácsa még a tanév elején felterjesztést intézett miniszter ur ő nagyméltóságához, kérve jóváhagyását és a vételárnak utalványozását. Igaz, hogy e felterjesztésünk még nem intéz-tetett el, de miután miniszter ur ő nagyméltósága már 413. 873. számú leiratában a csillagászati észlelde felállítását maga is kívánatosnak nyilvánította, s a tárgyalások jóváhagyásával folytattattak, felterjesztésünk kedvező elintézésében kétkedni nincs okunk.

Mielőtt az egyetemi intézetekről szóló ezen vázlatos jelentésemet befejezném, meg kell emlékezmem — miről a fontosságot és a mutatkozó szükségét tekintve talán első sorban kellett volna szólanom — az egyetemi könyvtárról. A lefolyt 5 év tapasztalataira támaszkodva, talán még örvendenünk is kelle-ne, hogy könyvtárunk évi dotációjja, ha nem is emel-tetett még csak az eredetileg megállapított 5000 frt-nyi összszegre sem, legalább meghagyatott a megelőző

tanévben is kiadatott 4000 forintban; a mit e csekély összegeből — melyből még könyvkötésre 600 forint levonandó — beszerezni lehetett, az be is szereztették; de fájdalom, ha csak az égető szükség mértékét vesszük is alapul, messze kellett elmaradnunk az óhajtott céltól; s mily elszomorító az, hogy látjuk, miszerint ily mérvű dotáció mellett könyvtárunkat soha sem emelhetjük azon színvonalra, hogy csak szerény igényeket is kielégíthessen. Hiszen, egyetemünk fennállása óta a lefolyt tanév végeig, mindent felszámítva, mi a könyvtár részére utalványoztatott, mindössze 20660 forint engedélyeztetett s használtatott fel és így évi dotációnk átlagosan 4200 forintnál alantabb állott! Ily összeggel — az erd. muzeum-egylet könyvtára átengedése daczára — sem lehet könyvtárt megalapítani, sőt még az irodalom folyólag megjelenő termékeinek beszerzése sem lehetséges; arról pedig, hogy a fiatalság számára különösen szükséges kézikönyvek és pedig többes példányokban beszereztessenek, gondolni sem lehet. A könyvtár egyik éltető eleme az egyetemnek, a tanárokat és hallgatókat egyaránt tekintve és egyetemünknek az éltető elem sem adatik meg, nem adatik meg akkor, midőn, a kedvezőtlen pénzügyi viszonyok daczára, a budapesti régi nagy könyvtárral rendelkező egyetem könyvtára számára a rendes évi dotáción felül négy éven át évenként 7000 forint együtt 28000 forint rendkívüli beszerzésekre engedélyeztetik. Nem az irigység szól így belőlem, meg vagyok én győződve, hogy a budapesti egyetemi könyvtárnak is vannak még ki nem elégített szükségletei, csak azt óhajtánám, vajha egyenlő mérték

alkalmaztatnék csak megközelítőleg is ott, mint itt! Nehezek az idők, igaz, de vajjon tulhajtott takarékosság nem von nagyobb károkat maga után?

Van okunk azonban a hála magasztos érzetének is őszinte kifejezést adni; vallás- és közoktatási m. kir. miniszter ur ő nagyméltósága ugyanis a Toldy-féle könyvtár egy részét kegyeskedett egyetemünk könyvtárának átengedni, mely adomány által könyvtárunk 140 munkával gazdagodott; hasonlólag kegyeskedett ő nagyméltósága a műtörténelmi kiállítás egyes nevezetesebb tárgyairól készített fényképek gyűjteményét egyetemünknek megküldeni; megemlékezett egyetemünkről dr. Kruesz Chrisostom pannonhalmi fő apát ő méltósága, midőn a pannonhalmi ujabban restaurált székes egyháznak m. évi aug. 27-én történt újbóli felszenteltetése alkalmából kiadott, a székes egyház történelmét s építési stíljét feltüntető, kiváló szép rajzokkal diszitett munkának egy példányával egyetemünk könyvtárát megajándékozta; — megemlékeztek egyetemünkről mások is, kik munkáik egy-egy példányát megküldeni szivesek voltak; fogadják mindannyian egyetemünknek hálás köszönetét!

De méltó, hogy a hála adóját lerójuk két oly férfi emléke irányában is, kik akkor is megemlékeztek egyetemünkről, midőn már sír szélén állottak. Poncet Nándor, nyug. es. kir. pénztárnok ugyanis 1876. febr. 22-én kelt végrendeletében könyveit a kolozsvári m. kir. tud. egyetem részére, az egyetemi könyvtár gyarapítására hagyományozta; ugyanazon év június havában bekövetkezett halála után e könyvek — tévedésből a muzeum-egylet könyvtá-

ra részére át is vétettek, intézkedett azonban az egyetemi tanács, hogy e könyvek az egyetemi könyvtárba áthelyeztessenek; könyvtárunk e hagyomány által sem számban, sem belbecsben nagy gyarapodást nem nyert ugyan, mindazonáltal Poncet Nándor ezen ténye által biztosította magának egyetemünk háláját az egyetem iránt tanusított szives és jó indulatu megemlékezéséért.

A háláérzetnek ritka szép nyilvánulása látható n.-károlyi orvos-sebész Gyenge Istvánnak Nagy-Károlyban 1872. decz. 22-én kelt végrendeletében; ő ugyanis, ki a Kolozsvártt létezett orvos-sebészeti tanintézetben végezte tanulmányait, megemlékezett hálásan azon tanintézetről s az annak helyébe lépett orvosi kar számára a kolozsvári egyetemnek hagyományozott 500 frtot, oly czélból, hogy annak kamatja, kor- és vallás különbség nélkül azon orvostanhallgatónak fizetessék, ki „a szívbillentyű bántalmairól“ a legjobb munkát készitendi. A végrendelet 1875. decz. 8-án kihirdettetvén, egyetemünk nem nyert értesítést hivatalból, egy véletlen azonban egyetemünk tudomására hozván e hagyományt, megtétettek a szükséges intézkedések annak tisztázása és érvényesítése iránt; az ily nemes gondolkozás önön magát magasztalja, mi áldjuk emlékét egyetemünk ily barátjának!

Azok között, kik igaz barátjai' egyetemünknek, nem csak, kik egyetemünk létrejöttének tényezői, fő helyet foglalt el hazánk nagy fia, Hidvégi gróf Mikó Imre; a haza minden hű fiát, a tudomány minden igaz barátját mélyen lesujtotta azon kérlelhetetlen tényről való értesülés: Hidvégi gróf Mikó

Imre 1876. szeptember 16-án meghalt! Anynyi-
val mélyebben érezte egyetemünk a veszteséget;
mert az elhunyt nagy neve szoros kapcsolatban állt
egyetemünk életével, ő munkálván annak létesítésén,
ő vezetvén minket új hajlékunkba, ő nyitván meg
ünnepélyesen szeretett alma materünket! Egyete-
münk tanácsa az őszinte részvét és fájdalom kife-
jezésére testületileg jelent meg az elhunyt ravatalá-
nál, babérmalát helyezvén arra; a tanári kar tes-
tületileg kísérte az örök nyugalomra a nagy hazafit,
hallgatóságunk tömeges részvétele mellett, a hátra-
maradt családtagokhoz pedig egyetemi tanácsunk
részvét iratot intézett. Hidvégi gróf Mikó Imrénének
emléke legyen áldott!

Ámde — bárha még sok, igen sok jelentésre
méltó ötlök fel emlékembe, a lefolyt tanév esemé-
nyeiről — be kell érnem a főbekkel s így még
csak az egyetemi tanács működéséről emlékezem
meg néhány rövid szóval. Az egyetemi tanács 11 ren-
des és 6 rendkívüli ülésében 1007 különböző ügyda-
rabot tárgyalt és intézett el. Ezek nevezetesebbjei
már jelentésem eddigi folyamában érintve voltak;
legyen szabad itt felemlítenem, hogy egyetemünk
tanácsa első üléséből üdvözlő-iratot küldött dr. Pau-
ler Tivadar ur ő nagyméltóságának az orsz. közokt.
tanács elnökévé lett kineveztetése alkalmából, továb-
bá, meghivatván az upsalai egyetem által négyszáz
éves fennállásának f. hó 5-én tartott ünnepélyére,
miután miniszter ur ő nagyméltósága megbízott kép-
viselőink számára — fedezet hiánya miatt — utazási
segélyt nem adhatott, szintén üdvözlő-irathoz adtunk
kifejezést örömünknek és jó kívánatainknak.

Megsürgette továbbá az egyetem tanácsa már két évvel ezelőtt tett azon felterjesztésének elintézését, melyben az egyetemnek „Ferencz József” egyetem elnevezése, a hatósági jelvényeknek megküldése és az alapító levélnek az egyetem levéltárába elhelyezése iránt folyamodott; fájdalom eddig ezen felterjesztésünknek sem volt eredménye, holott minden egyebektől eltekintve azon óhajtása egyetemünknek, hogy az azt megalapító 1872. 19. t. cz. egy eredeti, Ő Felsége sajátkezü aláírásával ellátott példánya levéltárunkban őriztessék, méltányos és könnyen teljesíthető lett volna!

Végül, az egyetemi tanács egy fontos intézkedéséről kell megemlékeznem. Vallás- és közoktatási m. kir. miniszter ur ő nagyméltósága a közoktatás állapotáról évenként jelentést terjesztvén az országgyűlés elé, egyetemünk azon sajnos tapasztalatra jött, hogy a kolozsvári m. kir. tudomány-egyetem e jelentésekben nem kimerítő s nem részletes adatokkal szerepel, s a legutóbbi jelentés alig egy pár oldalon emlékszik meg arról; azon indokból tehát, hogy egy az egyetem állapotáról és ebből kitetsző szükségeiről egybeállítandó jelentés a legkedvezőbb módot és alkalmat adná az egyetem kezébe arra, hogy az iránytadó körök s különösen a törvényhozás figyelmé az egyetem ügyeire és állapotára felhivassék, elhatározta az egyetemi tanács f. évi jan. 5-én tartott üléséből, hogy az egyetem érdekében nem csak kívánatos, de szükséges, és az 1876/7. tanév végével lejárt első lustrum után időszerű is, hogy az 5 éves cycusról, az egyetem állapota, fejlődése és szükségei felől miniszter ur ő nagyméltóságához

egy részletes jelentés tétessék s az kinyomatva az egyetem érdekében illetékes körökben is terjesztessék. A tudománykarok ily irányba felkérve, s miniszter ur ő nagyméltósága is alig egy hó mulva az egyetemi tanács fennebbi határozatának meghozatala után egy hasonló jelentés egybeállítására utasítván a tanácsot, e jelentés, minden oldalról eléggé nem méltányolható buzgalommal egybeállítottatott s ma már egy oly munkálat áll készen, mely egyetemünk öt évi működését, állapotát és szükségait hiven és részletesen, egész tárgyilagossággal tünteti fel. Vajha koronázná fáradozásunkat azon siker, hogy az iránytadó körök, kiválóan a törvényhozás azon meggyőződést merítse e jelentésből, hogy ifju egyetemünk érdekében mulhatlanul tenni kell, mert a hozandó áldozatokra érdemes!

És most, midőn búcsut veszek a lefolyt év élményeitől, mélyen tisztelt tanártársaimnak, különösen pedig a tekintetes egyetemi tanács minden egyes igen tisztelt tagjának őszintén érzett köszönetemet nyilvánítani kedves kötelességemnek ismerem; személyem iránti kiváló előzékenységek, a mindnyájok részéről irányomban tanusított jó indulat, minden alkalommal készségesen nyújtott jó tanácsuk és jóakaró támogatásuk örök hálára kötelez s tette lehetővé feladatomnak megoldását. Fogadják köszönetemet végül az egyetemi segéd-hivatalok személyzete, kik az egyetem ügyei iránt tanusított buzgó odaadásuk és ernyedetlen szorgalmuk által az egyetemi igazgatás terhein könnyíteni igyekeztek.

Ezek után átengedem az elnöki széket mélyen tisztelt utódomnak dr. Genersich Antal orvoskari

ny. r. tanár urnak, az 1877/8. tanévre megválasztott Nagyságos Rectornak. Nagyságod kiváló ügyszeretete, lankadatlan buzgósága, közelismerést kivívott mély tudománya kezességet nyújt kormányzásának szép sikerére; legyen megadva Nagyságodnak az odaadással és önfeláldozással végzett munka azon jutalma, hogy majdan kormányzási évének végén visszapillantva annak folyamára, édes megelégedéssel szemlélhesse szeretett ifju egyetemünk felvirágzását.

TOLDALÉK.

I.

Az egyetemi tanárok irodalmi munkássága az 1876⁶/₇-ik

t a n é v b e n.

I. Jog- és államtudományi kar.

Dr. Haller Károly.

Gazdasági jogisme. A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi m. kir. miniszterium által segélyezett kiadás. Budapest Franklin-társulat 1877.

Dr. Groisz Gusztáv.

„*Magyar büntető jog*“ ezimű munkáját most rendezi sajtó alá.

Dr. Concha Győző.

„*Centuria Contrarietatum et dubietatum.*“ A „Közig. Lapok“ 4- és 5. számában.

Az állító és tagadó illetőségi összeütközések. A „Közig. Lapok“ 37- és 38. számában.

Dr. Kolosvári Sándor.

Vázlatok az 1691—1791-ik évig terjedő évszáz köz- és magánjog életéből és az 1791-iki jogi reform mozgalmak Erdélyben, megj. az 1876^{6/7} tanévi egyemi acták II. fasciculusában Kolozsvárt.

Dr. Plósz Sándor.

Menger osztrák perjoga I. kötetének bírálata, a Magyar igazságügy folyóirat VI. köt. VI. füzetében 423—432. l.

A magyar váltójog kézikönyve. Budapest 1877. Kiadja Zilahy Sámuel. 333. n. 8. r. lap.

II. Orvosi kar.

Dr. Brandt József.

„*Idegen testek a szervezetben*“ czimű czikk; megjelent az „Orvosi Hetilapban“ 1877.

Dr. Genersich Antal.

Cholesteatommal járó belfül-lob folytán beállott Vagus pneumonia. A kolozsvári orvostermészett. társul. értesítőjében 1877. mart 16. Németül a „Pester medicin. Presse“-ben 1877.

Kétes eredetű ösrégi koponya. „Kolosvári orv. természett. társulat értesítője.“ 1876 okt. 3.

Jelentések az „Erdélyi muzeum“ 1877. évi folyamában.

Dr. Török Aurel.

„*Adatok a sejtmag typicus alakjához.*“ A kolozsvári orvos-természettudományi társulat 1876. év nov. 10-iki Értesítőjében.

„*Über formative Differenzirungen in dem Embryonalzellen von Siredon pisciformis. Ein Beitrag zur Histogenese des Thierorganismus*“ (Archiv f. mik. Anatomie. XIII. Bd. 4 Heft. Bonn 1877).

„*Az emberi szervezet munkaképességéről.*“ (A kolozsvári orvos-természettudományi társulat 1877. febr. 9-iki Értesítőjében).

Dr. Hőgyes Endre.

A spirometriáról a Lowne-féle „transportable spirometer“ bemutatásával. Előadatott a kolozsvári orvos-természettudományi társulat 1876. ötödik orvosi szakülésén. Megjelent az 1876-ki társulati „Értesítő“-ben.

A Gelsemium sempervirens élettani hatásáról. Előadatott a kolozsvári orvos-természettudományi társulat 1877. februári orvosi szakülésén. Megjelent a társulat 1877-iki „Értesítő“-jében.

Apróbb közlemények a kolozsvári egyetem általános kór-, gyógy- és gyógyszer-tani intézetéből. Előadatott a kolozsvári orvos-természettudományi társulat 1877-dik aprilisi orvosi szakülésén. Megjelent a társulat „Értesítő“-jében.

Adatok az emlős magzat életszivósságához. Megjelent az orvosi hetilap 1877. évfolyam 23. számában.

Beitrag zur Lebensfähigkeit des Säugethier-Fö-

tus von Prof. Andreas Högyes. Megjelent Pflueger Archiv für die gesammte Physiologie 1877. juniusi füzetében.

Az élettani módszertan újabb irodalma Angol- és Németországban. Sajtó alatt az Orvosi hetilapnál.

Fordította: Smith „Foods“ című angol munkáját. Megjelent a természettudományi társulat könyvkiadványai között.

Szerkeszti: a kolozsvári orvos-természettudományi társulat „Értesítő“-jét.

Géber Ede.

Könyvismertetés: A bőr lobos szemölcsdagjainak lényegéről. Orvosi hetilap 1877. évi 24, 25 és 26-dik számában.

Könyvismertetés: A practical treatise on diseases of the skin by Prof. L. Duhring. Megjelent az „Orvosi hetilap“ 1877. év 34-dik számában és németül „Wiener medic. Presse“-ben.

Bőrlobok egy eddig nem ismert atkafaj által okozva. Orvosi hetilap 1877. 36-ik számában egy könyvomatú táblával.

Feuer Nathániel, magántanár.

Untersuchungen über die Ursache der Xeratitis nach Trigemini-durchschneidung. Sitzungsber. der K. Acad. d. Wissensch. LXXIV. Bd. 3. Abth. és Med. Jahrb. 1877. II. Heft. (Külön lenyomatban is megjelent).

A kórodai ideghüdesi szarúhártyalobról (Keratitis neuroparalytica). Közöltetett a „Szemészet“ 1877. évi 1. és 2. számában.

Die Balneotherapie in der augenärztlichen Praxis. Megjelent „Der Cursalon“ 1877. évi 16, 17 és 18 számában.

Über die klinische Bedeutung der Keratitis xerotica (a sajtó alatt).

III. Bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar.

Felméri Lajos.

Népnevelés és néptanítók Angolországban. A néptanítók lapja 1877. 8. 9. számában.

Education and educational Reformers in Hungary in the 17-th and 18-th century. Olvastatott az észak-amerikai „Nemzeti nevelési egyesület“ 1877. aug. 14 s következő napjain Louisvilleben (Kentucky) tartott nagygyűlésen.

Apróbb cikkek, könyvismertetések stb. az Erd. Múzeum 187⁶/₇ folyamában; a Prot. egyh. és iskola lapban; a Család és iskolában; tanügyi szemlék, a ker. Magvető 1877 folyamában; és egy gyakorlati neveléstani cikksorozat „A természettan elemei a játék terén“ czimmal a Néptanítók lapja 1877 folyamában.

Finály Henrik.

Szerkesztette az erdélyi múzeum-egyesület kiadványait, irt egy időszámítástani értekezést, a melyben Knauz „Kortan“ czimű művét bírálja, (az Akadémiában lett felolvasva).

Dr. Hóman Ottó.

Hatvankét cikk, a classica philologiai encyclopaediába.

Imre Sándor.

Magyar Irodalom és Nyelv rövid történelme IV. kiad. Debreczen. Csáthy 1877.

Rövid magyar nyelvtan. II. kiad. ugyanott.

Az olasz költés hatása a magyarra. (Sajtó alatt).

Ladányi Gedeon.

A középkor történelmének 3-ik javít. kiadása. Az új kor történelmének 2-ik egészen újra dolgozott kiadása.

Dr. Meltzl Hugo.

Összehasonlító irodalomtörténelmi Lapok. (Kolozsv. Stein egyet. nyomdája). I. kötet' 1877. január—május (Brassaival együtt szerkesztette polyglott szaklap, melynek I. kötetébe néhány száz apróbb irodalom tört. aesth. és krit. czikket irt).

Die verhängnissvollen Tränen. Lustspiel nach dem Japanischen. Klausenb. Stein 1877. (Kiadta dr. Gedicke hagyatékából kézirat gyanánt. Külön lenyomat az Ö. i. L.-ból).

Akademisch philosophische Sänge und Klänge etc. Leipzig. O. Mutze. 1877.

Philosophie d. Romans mit besonderer Berücksichtigung des modernsten deutsch. Romans (Essai) Az Ö. i. L. I. köt. (5 közlem).

A ki a világ költészetébe bevezette a magyart.
(Daumer Gy. Fr.) u. o.

Magyarische Volkslieder I—XIII. u. o. I—II. köt.

Zur vergleichenden Aesthetik der Lyrik. u. o.

Vorläufige Aufgaben der vergleichenden Litt. I. ugyanott.

Von dem Vergnügen welches Anschauen u. Anhören schöner Gegenstände in uns erregt. Aus dem Magy. des Prof. S. Brassai 1832. u. o. III. köt.

Szabó Károly.

A székely határország története. Irta gróf Teleki Domokos; a szerző hátrahagyott kéziratából közzétette Sz. K. Budapest 1877. 8. rétt.

Ezüst művek és drágaságok összeírásai a XVI sz.-ből (I. Báthory Kristof erd. fejedelemé II. Varkocs Miklosé). Századok 1877. jun. füz.

Régi magyar könyvészeti kézikönyv 1484—1711 (Sajtó alatt).

Szamosi János.

A Lévai- és Vida-féle magyar-görög szótár bíráló ismertetése az erd. muz. IV. f. 3. sz.

Eset-é az indóeuropai nominativus? Philologiai Közlöny I. foly. 325—332. l.

Kétszáznál több cikk a class. philol. encyclopaedia számára.

Szász Béla.

Stuart Mill Logicájának fordítása befejezve, kiadta a m. tud. Akad. könyvkiadó bizottsága.

Deák Ferencz emlékezete, beszéd a kolozsvári m. kir. tud. egyetem Deák ünnepélyén tartva. Megj. az egyet. Acták 1875/6. III. füz.

A szobor, költemény, felolv. a Kisfaludy társaság 1877. évi nagy-gyűlésén. Megj. a Bpesti Szemlében.

Tanügyi előadói véleményes jelentés, az erd. ev. ref. egyházkerület 1877. évi közgyűlés jkvében.

Politikai és egyház-politikai czikkek a Keletben és az Erd. prot. Közlönyben.

IV. Menynységtan-természettudományi kar.

Dr. Abt Antal.

A mesterséges jégkészítésről. 1876. A kolozsvári orvos-természettudományi társulat „Értesítő“-jében.

Kohlrausch gyakorlati természettan magyar fordítása 1877. Budapest. (Fordította Abt Antal és Wagner Alajos).

A Noë-jéle és a Fuse et Clamond-féle hővillanyos oszlopokról. 1877. A kolozsv. orvos-természettud. társulat „Értesítő“-jében.

A hullámok gyorsasága lágy zsinegekben. 1877. Magy. tud. Akad. Műegyetemi lapok II. köt. 15. füzet.

Dr. Brassai Sámuel.

Methodicai czikkek. A Néptanítók lapjában az 1876. II. félévi és 1877. I. félévi folyamban.

Logikai tanulmányok. Akadémiai értekezés. Pest 1877.

Dr. Entz Géza.

Néhány moha alatt élő gyöklábuakról. A kolozsvári orvos-természettud. társulat „Értesítő“-jében. 1876. nov. 17.

A sziget-építő virág állatokról. A kolozsv. orvos-term. tud. társ. „Ért.“ jan. 13. 1877.

A Pastracadák jelenleg élő képviselői. A kolozsv. orvos-term. tud. társ. Ért. 1877. ápril 27.

Az állatok színéről. „Természet“ 1877. évf. 6—7. sz.

A szamosfalvi sóstóban élő gyöklábuakról; két könyomatu táblával. „Természetrাজi füzetek“ 1877. I. köt. III. füz.

Über die Rhizopoden des Salzteiches zu Szamosfalva. (Ugyanott).

Dr. Fleischer Antal.

A Cyansav vegyületek szöveti alkatáról. Megjelent a m. tud. Akadémia Értekezései közt.

A paprika alkatrészeiről. Megjelent az Erd. Múzeum 1877. évf.

Zur Frage über die Struktur der Cyansäureverbindungen III. megjelent Bericht v. d. Chem. Gesellschaft IX. köt. 1459 l.

Über die Einwirkung d. Salpetersäure auf Carbonilid; in Gemeinschaft mit G. Nemes.

Über die Destillations producte d. Xanthogenerate; in Gemeinschaft mit W. Hankó. Megjelentek magyarul az Erd. Múzeum 1877. évf. valamint a Berichte d. deutsch. chem. Gesellschaft X. köt. 1293. 1295. l.

Dr. Kanitz Ágost.

Valóban nincsenek az irodalomban Magyarországon talált lombmohok felemlítve!? Erd. Muzcum III. 163—177 l.

A moszatok parasitismusáról. Atti del Congresso internazionale Botanico tenuto in Firenze nel mese di Maggio 1874. (Firenze 1876) 70. 71. l.

Haynaldia novum genus Lobeliacearum. Magyar növénytani lapok. I. 3—4 lap.

Könyvismertetések és apróbb czikkek a Botanische Zeitung, Flora és Magyar növénytani lapokban.

Szerkesztette és kiadta a Magyar növénytani Lapok első évfolyamát.

Dr. Koch Antal.

A dunai trachytsoport jobbparti részének földtani leírása 298 lp. egy földtani térképpel, 6 könyvmatu táblával és 37 a szöveg közzé nyomott ábrával. Kiadta a m. tud. Akad. math. term. tud. osztálya.

Ugyanez német kivenatban. Zeitschrift der deutsch. geol. Gesellschaft. Berlin Jahrgang 1876. p. 293—349.

Adalékok Erdély geológiájához, és mineralogiájához. V. A cerithium és congeria rétegek elterjedéséhez Erdélyben. Erd. Muz. III. évf. 9. sz. VI. A Kajántó völgyében és a szénafüveken kivirágzó só közelebbi vizsgálata. VII. A celestinnek új lelhelyei Erdélyben. VIII. Adular Verespatakról. IX. Marosújvári kőso kristallotektonikája. Erd. Muz. III. évf. 3. sz. X. Előleges jelentés az aranyhogy kőzetéről

és ásványairól. XI. Beküldött kövületek és kőzetek M.-Valkó vidékéről. Erd. Muz. IV. évf. 5. sz.

Erdély keleti részének némely geologiai viszonyairól. A Vlegyásza hegy tömegének közettani szerkezetéről és tektonikai viszonyairól. A Hargita trachytjainak közettani viszonyairól. Vázlatok Erdély földtani történelméből. A Kolozsvár városában használatban levő főbb kőnemekről. A kősziklák virágairól. Előadások a kolozsv. orvos-term. tud. társulat „Értesítő“-iben 1876 és 1877 évf.

Megjegyzések Rochlitzer József földtani térképe (Frusca gora) felett s néhány adat ezen hegység földtani ismeretéhez. Földtani Közlöny 1877. 5—6 szám.

Az 1876 év szünidejében a nm. ministerium által kiküldetve tanulmányozta a német egyetemek ásvány és földtani intézeteit. Erre vonatkozó jelentése a „Budapesti Közlöny“-ben van közzé téve.

Dr. Martin Lajos.

A változtatási hánnylat alkalmazása a propeller felület lefejtésére. Kiadta a magy. tud. Akademia.

A csillagászat újabbkori haladásáról; népszerű előadás. Kiadta a kolozsv. orvos-term. tud. társulat.

Dr. Réthy Mór.

Adalékok a hőelmélet második főtételének levezetéséhez mechanikai elvekből. Műegyetemi Lapok. II. kötet.

Észrevételek Szily K. „A hőelméletben előforduló menynyiségek dinamikai jelentéséről“ című dolgozatára. Ugyanott.

A hő és villanyosság mozgása rudakban és réteges közegekben. Kolozsv. orvos-term. tud. társulat „Értesítő“-je II. folyam.

Dr. Herbich Ferencz magán tanár.

A Székelyföld földtani és öslénytani leírása sat. Magyar kir. földtani intézet Évkönyve 1877. V. köt. 2. füz. 32 könyomatú táblával, 1 földtani térképpel és 18 átmetszettel.

Földtani észleletek a mészszirték területén az erdélyi Érczhegység keleti szegélye hosszában, „Földtani Közlöny“ 1877. 9. 10. 11. 12. számban. 7 átmetszettel.

Das Széklerland, mit Berücksichtigung der angrenzenden Landestheile geologisch und paläontologisch beschrieben. Mit 32 lithogr. Tafeln, 1 geologischen Karte und 18 Profilzeichnungen. Jahrbuch der K. ung. geologischen Anstalt 1877.

Geologische Beobachtungen im Gebiethe der Kalkklippen am Ostrande des siebenbürgischen Erzgebirges, mit 7 Profilzeichnungen. „Földtani Közlöny“ 1877. 9, 10, 11, 12. sz.

Mika Károly tanársegéd.

Adatok a Hesperidin alaktanához és microchemiai felismeréséhez. Magyar növényteni Lapok. I. évf. 93—97 lap.

Apróbb növényteni közlemények ugyanott.

Dr. Dezső Béla, tanársegéd.

A rovarok hátedényéről. Tanulmány. Megjelent

a kolozsv. orvos-term. tudományi társulat Értesítő-ében 1876 .

A Darwin elmélet visszaesés tételéről, alkalmazva a rovarok korállapotaira. Megjelent említett társulat Értesítőjében 1877.

A rovarok hátédényéről. Megjelent mint az Erd. Muz. Évkönyvei 2-ik kötetének 1. sz. 1877.

A szagos és ízes anyag jelentőségéről. Megjelent az Erd. Muzeumban 1877.

Az erdélyi muzeum Plectraphanes nivalis-airól. Megjelent ugyanott 1877.

A giliszta (Lumbricus terrestris L.) munkássága a talaj termékenyítése körül. Megjelent ugyanott 1877.

Dr. Haeckel Ernő „Über die Studien zur Gastraea Theorie“ című művéről. Megj. ugyanott 1877.

Több állatosztály vándorlási vonalairól és elterjedéséről. Megjelent ugyanott 1877.

Kürthy Sándor, tanársegéd.

A „Hargita trachytjainak közettani vizsgálata“
Dr. Herbich Ferencz Székelyföld geológiája számára.

Dr. Herbich Ferencz „Székelyföld geológiája“
című művének egy részét németből magyarra fordította. Mindkét munka dr. Koch A. egy. tanár ur közreműködésével és szives útmutatásával készült.

II.

Statistikai adatok az egyetem 187⁶/₇. tanévi történetéhez.

I. A tanítói személyzet létszáma.

A jog- és államtud. karnál ny. r. tanár . . .	12.
„ „ „ tanító	1.

Az orvosi karnál ny. rendes tanár	8.
" " rendkívüli " 	3.
" " magán " 	1.
*) " " tanársegéd 	10.
A böles.- nyelv- és tört. tud. karnál ny. r. tanár	11.
" " " " magántanító	2.
A menyenyiségtan-term. tud. karnál ny. r. tanár	8.
" " " " magán "	2.
" " " " tanársegéd	5.
Összesen	63.

II. A tanulók létszáma.

Az I. félévben.	ren- des	rend- kívüli	össze- sen
A jogtudományi karban	154	10	164
Az orvosi "	72	2	74
A bölesészeti "	57	10	67
A meny. term. tud. "	59	3	62
Ezekon kívül:			
Gyógyszerészet tanuló	—	—	24
Összesen	—	—	391
A II. félévben:			
A jogtudományi karban	144	8	152
Az orvosi "	72	2	74
A bölesészeti "	54	8	62
A meny. term. tud. "	56	5	61
Ezekon kívül:			
Gyógyszerészet tanuló	—	—	23
Szülészet tanuló nő	—	—	42
Összesen	—	—	414

*) Egy rendes tanszéket helyettes tanár látott el.

III. Alap- és államvizsgák.

Első alapvizsga volt	63.
Második „ „	57.
Jogtörténeti államvizsga	2.
Jogtudományi „	34.
Államtudományi „	15.
Összesen	171.

Felfüggesztetett és visszavetett ezekből 28.

IV. Tudori szigorlatok.

Jog- és államtud. tudori szig. régi rend. szerint volt: 7.	
Jogtudori szigorlat új „ „	15.
Államtudományi tudori szigor. „ „ „	7.
Pótszigorlat a jog- és állam tud. karban.	5.
Orvos tudori szigor.	19.
Sebész „ „	8.
Bölcsészet tudori szigor. a bölcsészeti karban	3.
Bölcs. tudori szig. a meny. term. tud. „	2.
Összesen	66.

Felavattatott:

Jog- és államtud. tudorrá a régi rendsz. szerint	2
Államtudományi tudorrá az új „ „	2.
Orvostudorrá	5.
Vegy tudorrá	2.
Bölcsészettudorrá (a bölcsészeti karból).	3.
„ „ (a m.-term. tud. „).	2.
Összesen	16.

Ezen kívül:

Sebész tudori oklevelet nyert	6.
Polgári sebész oklevelet	1.
Gyógyszerész mesteri oklevelet	14.
Szülésznői oklevelet	33.
Összesen	54.

V. Tandíjak kimutatása.

	frt	kr.
Az 187%, tanév I-ső felére a tandíj fizetése alól egészen felmentettek:		
12 Joghallgató	259	35
18 Orvostanhallgató	424	20
11 Bölcsészeti hallgató	190	5
7 Menyinyiségtan-term. tud. kari hallg.	122	85
Összesen	996	45
Az 187%, tanév I-ső felében fél tandíj fizetés alól felmentettek:		
13 Joghallgató	110	91
7 Orvos	96	61
7 Bölcsész	50	41
6 Meny.-természettud. hallgató	44	72
Összesen	302	65
Az 187%, tanév II-ik felében az egész tandíj fizetés alól felmentettek:		
9 Joghallgató	215	25
18 Orvostanhallgató	444	15
8 Bölcsész	147	—
5 Meny.-term. tud. hallgató	93	35
Összesen	899	75
Az 187%, tanév II-ik felében fél tandíj fizetés alól felmentettek:		
15 Joghallgató	183	32
12 Orvostanhallgató	130	15
12 Bölcsész	74	77
10 Meny.-term. tud. hallgató	49	99
Összesen	438	23
Az 187%, tanév I-ső felében tandíj befolyt		
	7086	1
" II-ik felében		
	6442	—
A kormány részére eső 5% teszen	676	40

II.

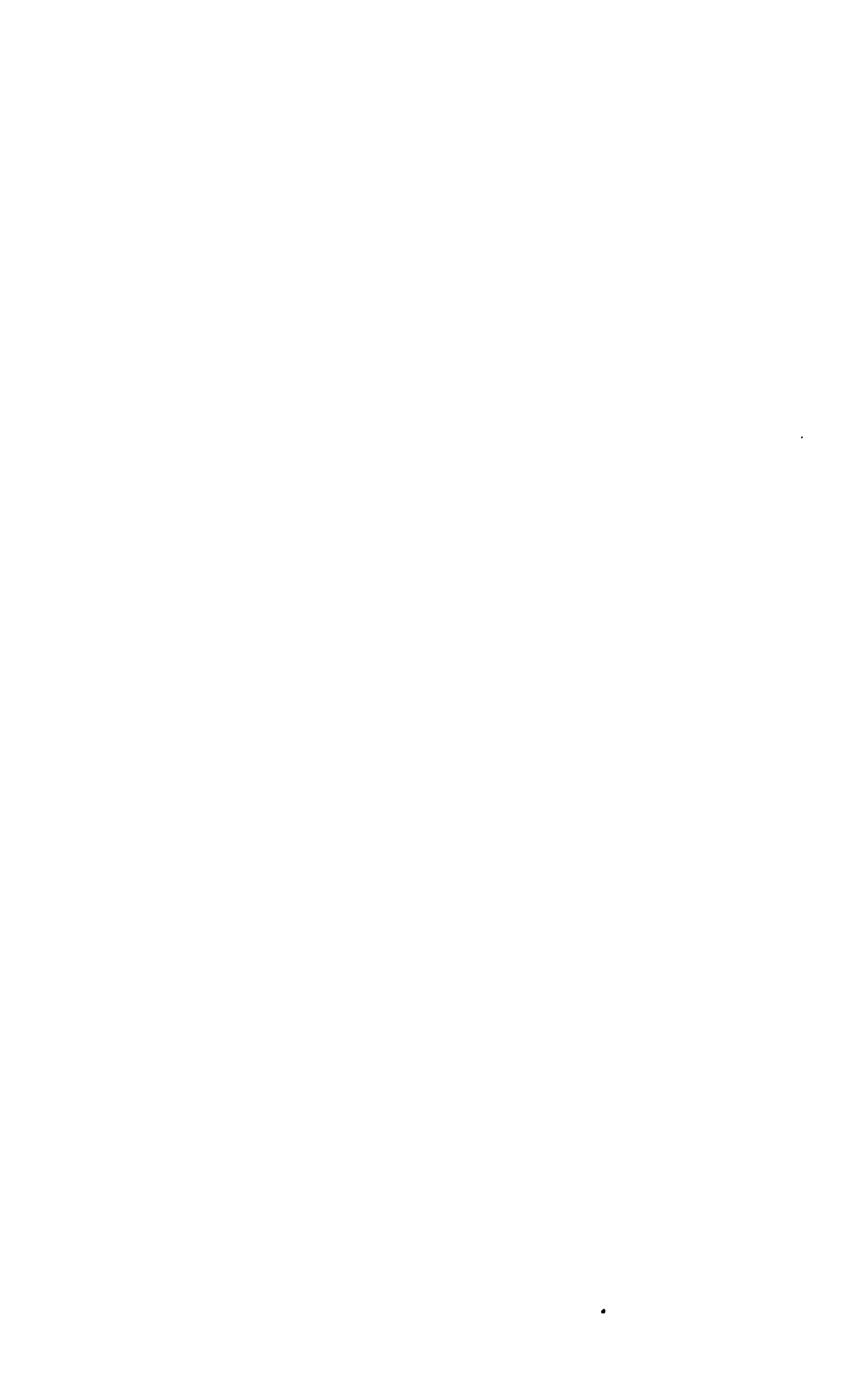
PROGRAMM-BESZÉD,

MELYLYEL

GENERSICH ANTAL

orvos és sebész tudor, szemész és szülész mester, a m. kir. budapesti orvosegylet levelező, a magyar term.-tud. társulat és az erdélyi muzeum-egylet rendes tagja, a kolozsvári orvos term.-tud. társulat tagja és orvosi szak-elnöke, Kolozsvár városa tiszteletbeli főorvosa, a kolozsvári egyetemen a kór-boncztan nyilvános rendes, a leió és tájboncztan helyettes tanára, az orvosi kar volt prodékánja és Dékánja, s az egyetem e. i. Rectora

AZ 187⁷/₈ TANÉVET MEGNYITOTTA.

Tisztelt egyetemi közgyűlés !

Igen tisztelt gyűlekezet!

A tudomány-egyetem karainak sora szerint az orvosi karra esvén a jog és kötelesség, hogy a beköszöntő tanév folyamára rectort adjon, — a rectori hivatal betöltése végett kiküldött bizottság szavazat többsége csekély személyemben találkozott. Ezen megtiszteltetést sem érdemeim, sem képességem, sem tapasztalatomnak nem tulajdoníthatom, hanem egyedül a tisztelt választó bizottság, illetőleg az általa képviselt egyetemi testület irántam való barátságos indulatának és ki nem érdemelt jóvéleményének eredményeül tekinthetem; s midőn a megtisztelő bizalom előtt hódolattal meghajolva az egyetemi rectori állást kötelességszerűleg elfoglalom, hiányaim érzetében elég okom van tartani attól, hogy legjobb igyekezetem mellett is alig fogok megfelelni az elvállalt díszes állomásra vonatkozó minden kívánalmaknak. Tehetségeim közepszerűségének tekintetéből az igen megtisztelő hivatalt inkább mellőznöm, mint elvállalnom kellene; de bátorítólag hat reám azon körülmény, hogy a rector szűkebb administratív hatáskörében az egyetemi iroda tisztjeinek lelkiismeretes buzgalmára és képességére számolhat és fontosabb hivatalos ténykedéseiben nincs

magára hagyva; mert egyetemünk alkotmányos szerkezete mellett egyrészt böles tanácsban részesül a lelépő rector részéről, ki a mult évben ügyeinket éles belátással, tapintatos erélylyel és fáradhatatlan tevékenységgel vezette; másrészt a prorector, a tanár-testületeknek dékánjai és prodékánjai által képezett tanács szakavatott és hathatós támogatását élvezi. Csakis ezen kedvező körülmények mellett, továbbá valamenynyi tisztelt tanártársaim őszinte és lelkes közreműködése segélyével lehet reménylenem, miszerint a diszes állást, melyre a bizalom emelt, betölthessem s az egyetem ügyeit oly módon intézhessem, hogy sokféle külső akadálylyal küzdő előhaladásunk, melyet a lelépő rector kimerítő beszámoló beszédében felmutathatott, ezen évre nézve is kilátásba helyeztessék.

Igaz ugyan, hogy a keletkezés nehézségei s főleg elődeim által ismételten és elég erélyesen hangoztatott anyagi hiányaink, még most is zsibbasztólag hatnak ezen egyetem működésére; hisz 5 évi jelentéstételünkben a tanács, minden kar, sőt mind-egyik tanár a kívánalmaknak egész sorát volt kénytelen fölvenni, melyeknek teljesítésétől függ a sikeres működés: mindazonáltal kétségtelen marad, hogy az egyetem egész berendezése évről-évre lassan bár, de még is folytonosan tökéletesebb lesz és intézetünk mind a tanítás, mind a tudományos buvárlat terén gyümölesözőbb és sikerdúsabb tevékenységet fejt ki.

„Van még hiány és baj, van alkotni való elég hogy egyetemünk azon színvonalra emeltessék, melytől elmaradnia nem szabad“ ha eddigelé minden

kar, minden tanár mostoha helyzetét érezve, új meg új felterjesztésekkel igyekezett belőle kibontakozni, a tudományos működésre szükséges feltételeket kivívni: ezentul sem fogunk e sisyphusi munkától hátrálni és az ismételt visszavetés daczára el nem esüggedve, közoktatásügyi miniszterünk jóakaró támogatásával utóvégre mégis a szükséges anyagi alapot el fogjuk érni, intézeteink mostani hiánya pótlásával kisszerüségükből ki fognak emeltetni olyanokká, hogy a tudományok folytonos óriási haladásában közreműködve a budapesti anya-egyetemmel s a birodalom és külföld egyetemeivel a versenyt méltóan fölvehessük.

Erősen hiszem, hogy a hazafias kormány a kolozsvári egyetemet nemesak szellemileg, hanem anyagilag is a budapestivel egyrangúvá fogja tenni, és oly segélylyel fogja ellátni, mely szabad fejlődését és virágzását lehetővé teszi, — kitartó törekvésünk folytán meg fogja hozni „országgyűlésünk azt az áldozatot, mely nem is áldozat, mert egy kölcsön-tőke sem törleszti magát oly bizton, s nem gyümölcsöz oly gazdagon — s nem szellemileg egyedül, hanem majdan anyagilag is, mint a melyet valamely nép a kultura előmozdításába fektet.“*) De addig is, míg a várva várt erélyesebb segély bekövetkezik, a helyzet kellemetlensége a buzgó igyekezetet nem esüggesztheti el, mert van egyetemünknek egy nagy, egy éltető ajándéka, mely még a kedvezőtlen anyagi viszonyok közt is egyetemünk működési sikerét biztosítja, haladásának zálogául szol-

*) Toldy rektori beszéd 187 $\frac{1}{2}$, 69 lap.

gál. Az egyetemi életnek ezen nagyfontosságú előfeltétele és nélkülözhetlen közege a tanszabadság, elidegeníthetetlen birtokunk, s ennek alapján önkormányzatilag működő egyetemünk az egyetem szellemi életének főtényezőjét, a szabad oktatást, a szabad egyetemi tanulást saját maga adván: életképességét, nevét, dicsőségét maga teremti meg.

A tanár, ki hivatásának mikénti megfelelésében, tudományos működéseért, tanításának sikeréért, csak saját lelkiismeretének felelős, erkölcsi ép jellem mellett fáradhatatlanul küzdeni fog, hogy mindazon akadályok, melyek őt feladatának megoldásában gátolják, eltávolíttassanak; és a szünetet nem tűrő és folytonos haladást feltételező komoly munkának sikerülni fog a tudományos közvélemény elismerését kivívni, s evvel együtt az ország bőkezűbb segélyezését kérészkölni. Ezen küzdelem, a szabad tanításból kifolyólag mindég fenn fog állani, s ha netalán egyik-másik belefáradna, a nemes verseny ki fogja ragadni nyugalmából és újra a küzdőterre hozni. Így a tanítási szabadsággal járó szellemi függetlenségünk ki fogja küzdeni az anyagi függetlenséget s elő fogja teremteni azon eszközöket, melyek hiánya eddigelé a szabadabb mozgást akadályozta; új intézetek felállítása, czélszerűbb és tökéletesebb felszerelése, kórházi ügyünk végleges rendezése és az új kórház felállítása be fog következni, könyvtárunk a kor igényeinek megfelelőleg fel fog szereltetni s minden egyéb kellék, mely a szabad haladáshoz szükséges — meg lesz adva; s épen azért nem is képzelhetem, hogy ezen intézet, „melynek kulturai hivatása már helyi viszonyok által adva van,“

s melynek működése ezen országrész jövőjére nézve életkérdés, erőteljes és munkaképes tanárai csüggedése miatt elsülyedjen.

Adja az ég, hogy már ezen tanév folyama alatt az egyetem anyagi helyzete javuljon! Magam részéről bizonyára szolgálatkész tevékenységemet e nemes cél elérésére, nem csak felajánlom, hanem szoros kötelességemnek tartom az egyetem bajait s érdekeit minden részben és intézetben tanulmányozni s menynyiben erőmtől telik, a szükséges segílyt kieszközölni. Legboldogabb élet-éveim leend ez, ha tisztelt tanár-társaim együttes működésével sikerülne, az oly gyakran hangoztatott akadályokat vagy azoknak nagy részét ez évben leküzdeni. És a mint máskép legközvetlenebb és legfontosabb kötelességemnek tartandom „az egyetemi élet szabadságát védeni, de egyszersmind az avval való visszaélést megakadályozni, a rend felett örködni, a fennálló szabályok és törvények megtartására ügyelni és azoknak minden irányban érvényt szerezni:“ úgy igyekezni is fogok ezen feladatoknak tőlem kitelhetőleg megfelelni, s kérem tisztelt tanár-társaimnak ezen működésemben való önzéstelen, szives támogatását.

Igen tisztelt gyülekezet! Midőn ezeknek előbóttásával a rektori tisztet elfoglalom, oly tárgyról kívánok még szólni, mely egyetemi életünk legfontosabb érdekeire vonatkozik, és úgy egyetemi tanártársaim, mint hallgatóinkra nézve, nemkülönben az egyetem működése iránt oly élénk részvételt tanustító, habár az egyetem szorosabb határain kívül levő tisztelt közönségre nézve, némi érdeklél lehet,

t. i. arról kívánok értekezni, hogy az utóbbi évek alatt egyetemünk szigorlati és tanulmányi rendjében létesített megszorítások kívánatosak és szükségesek-e, s meny nyiben összeegyeztethetők a tanulási szabadsággal?

Az egyedül helyes és jelenleg már általában elterjedett felfogás szerint az egyetemi működésnek célja nem lehet más, mint az állam kulturai állapotának erélyes fejlesztése oly módon, hogy a tudományt művelő szaktudósokat és önállólag gondolkozó, tág ismeretkörrel bíró tudós szakembereket neveljen, mit régi és új tapasztalás szerint a szabad tanítás és szabad tanulás útján legjobban érhetni el.

A tanszabadságnak ugy, mint minden intézménynek, alaki és lényeges része van, s nem hiszem, hogy volna más állami intézmény, hol e két rész többek által felcseréltetnék; — hisz még a legilletékesebb körökben is évek s évtizedek mulnak el, míg erőt vesznek magukon, hogy a mellékes részben egyenesen hátrányos külsőségek feláldozása által a lényeg megmentessék. Az ez irányban czélt módosítások félénk és tétovázó keresztülvitele bizonyítja, hogy az intézkedések helyességéről néha még magok a módosítások teremtoi sem jutottak határozott meggyőződésre.

Bár mily különbözők legyenek a nézetek a tanszabadság alaki tulajdonságai felől, ugy hiszem mindenki egyetért abban, hogy lényege kormányunk részéről böles belátással és szabadelvűséggel kellőleg biztosítva van, a meny nyiben mind a tanítási szabadság, mind a szabad tanulás az ide vonatkozó

rendeletekben egészen határozott s félreérthetlen kifejezést talál. Az egyetemi tanár tananyagának fel fogásában és tudományos megállapításában semmi nemü külső kényszer által nincs korlátozva, és feljogosíttatik feladatának bebizonyított s feltételezett szakképzettségéhez képest megfelelni; szakmája mi-kénti művelésének, tanítási modorának megítélésében — mint legilletékesebb — egyén saját jóbélátására van utalva és búvárkodásának, tanításának sikereért saját lelkiismeretén kívül csupán tanítványainak és a tudományos közvéleménynek felelős.*) A hallgató pedig tudományos kiképezésében sem egy bizonyos tanárhoz, sem egy bizonyos egyetemhez, sem magasabb helyről decretált tankönyvekhez ninesen kötve, hanem saját jóbélátása szerint járhat el ezeknek kiválasztásában, s igyekezetének sikere, nem a holt betű szerint méretik és nem csupán a megállapított tények ismerete, a sarkalatos igazságok és igaznak tartott tantételek megértése szerint, hanem főleg a szerint ítéltetik meg, hogy szaktudománya szellemében önálló bíráló gondolkozásra jutott-e vagy sem.

A tanszabadságnak ezen rövid vonásokban körülírt lényege kifejezést talál azon alaki intézkedésekben, melyek egyfelől, t. i. a tanítási szabadságra vonatkozólag, az egyetem szervezkedési és ügykezelési szabályaiban, a tanári állomások betöltését meghatározó módozatokban, s a magántanári szabályzatban vannak letéve; másfelől a tanulási szabadságot illetőleg a tanulmányi és fegyelmi rendben és a szigorlati szabályzatban foglaltatnak. A mi a ta-

*) Than az egyetem újjáalakítási ünnepélyén m. beszéde 1876.

nftási szabadságra vonatkozó alaki intézkedéseket illeti, ezek a tanszabadság behozatala óta ugyyszól-
ván változatlanul fennállanak; a szabad tanítás
egyedüli megszorítása kezdettől fogva csak abban
állott és áll ma is, hogy a tanár köteles tantárgyát
a megállapított óra számban és előre kijelölt idő-
ben úgy adni elő, hogy minden fontosabb fejezet
szőnyegre kerüljön. Ellenben a tanulási szabadságra
vonatkozó intézkedések, melyek a kitűzött tárgy ter-
mészete szerint minket közelebből érdekelnek, a tan-
szabadság behozatala óta többszörös változáson men-
tek keresztül, s ha az eddigelé kibocsátott tanulmá-
nyi és szigorlati szabályokat szemügyre vesszük,
kitűnik, hogy a tanulás szabályozásáról is áll, mit
James Macintosh az országos constitutiokról mon-
dott: „They are not made but grew.“ Ismeretes tény,
hogy a tanszabadság már az 1848-ik évi XIX. törv.-
czikk által hazánkban elvileg el lett fogadva, de
gyakorlatilag csak a forradalom lezajlása után lett
a német kormány, név szerint gr. Thun Leo mi-
niszter által az 1849. sept. 30-ki (401 sz.) és 1850
oct. 2-ki (8211 sz. a.) rendeletekben az osztrák
birodalom valamenynyi egyetemébe és így a hazai
budapesti egyetembe is átültetve. Az 1850-ki tanul-
mányi rend a német egyetemek akkori szabályzatá-
nak mintájára készült, de szabadelvűség tekinté-
ben még túlhalt azokon, „a szabadlábba bocsá-
tottak kimutatni akarták, hogy szabadabbak a sza-
badoknál s a szigorlati rendszer haragos piros de-
mocraticus jellege,“ a legszembetűnőbb ellentétben
állott az ugyanekkor politikai téren behozott absolu-
tismussal. Ezen tanulmány rendszer, a tanokra

vonatkozó részében a hallgatónak tökéletes szabadságot adott választani, mely előadást, és mely tanártól, mely sorban kíván hallgatni; — szabad költözködési jogot biztosított nemcsak az osztrák birodalombeli, hanem külföldi egyetemekre nézve is s a félévi vizsgákat eltörölte. Megszorításai egyedül arra vonatkoztak, hogy a szaktudományokból teendő szigorlatra bocsátáskor a jelölt köteles volt kimutatni, hogy 6, vagy 8, illetőleg 10 félévet egyetemen töltött és pedig azok bizonyos számát belföldi egyetemen, s hogy a szigorlati rendben előirt tárgyakat hallgatta. Egy félév beszámítására mindenkar hallgatójának elégséges volt hetenkénti 10 órának bemutatása; az egész tanulmány folyam alatt semmiféle vizsga sem kötelességgé téve, sem megengedve nem volt, colloquiumra is csak a tandíjmentes és ösztöndíjas hallgatók köteleztettek.

De már az 1851. évi 6485|584. sz. a. miniszteri rendeletben intézkedések tétettek arra nézve, hogy a tanszabadság joga ne vétessék jognak az esztelenségig terjedő absolut önkényre, és az akadémiai hatóságok és tanárok felhatalmaztatnak, hogy a hallgatók tantárgyaik szabad kiválasztásánál a természetes egymásután ellen elkövetett szembetűnő botlások megszüntetésére a szükséges intézkedéseket tegyék meg; a tanárok feljogosítatnak s köteleztetnek ugy intézkedni, hogy az előadások látogatásában s a tanulmányokban kifejtett magán szorgalomban a tanszabadság ne tekintessék akadémiai indolentiára való törvényes engedélynek s ne alacsonyíttassék le a hanyagságra való szabadalommmá;

az e tekintetben követendő eljárás figyelmükbe ajánltatik.

Ezen általános intézkedéseken kívül a későbbi időben az egyes karok hallgatóira vonatkozó specia-
lis megszorítások állapítottak meg. Így a jogászok — az 1855. oct. 2-ki 15562 sz. rendeletben köte-
leztetnek, főtantárgyaikat bizonyos megállapított sor-
rendben hallgatni, e mellett bizonyos más tantár-
gyakat frequentálni, s így a szabad választás csak
nehány mellék tárgyra szorítottatott. Egyszersmind
köteleztettek a joghallgatók a 2 év végén leteendő
államvizsgára oly módon, hogy annak, ki ezen vizs-
gát az 5-ik félév végeig le nem tette, tovább hall-
gatott félévei a kiszabott quadrienniumba be nem
számíthatók. Ugyan ekkor még egy 2. és 3-ik ál-
lamvizsga is hozatott be, melyek a 8-ik félév folya-
mán s illetőleg annak befejezése után letehetők, és
végre a félévek beszámíthatása a 4-ik és 8-ik fél-
évben 12, a többi félévekben hetenkinti 20 óra
hallgatásától tétetett függővé. Az 1874. febr. 5-én
3055 sz. a. m. rendelet által a joghallgatók köte-
leztetnek az előkészítő tantárgyakból az első tanév
végén, vagy legkésőbb a második tanév szeptembe-
rében alapvizsgát tenni; mert különben a 3-ik fél-
év és az azontul az egyetemen töltött tanidő a ren-
des quadrienniumba be nem számítható. Hasonló
megszorítás mellett a második alapvizsga a 2-ik
tanév végén vagy a következő tanév szeptember
havában okvetlenül leteendő s ezen két alapvizsgán
kívül az egyetem kebelén belől még két elméleti vizs-
ga van, a jogtudományi és államtudományi vizsga,
melyek közül az egyik a 3-ik tanév, a másik a 4-ik

végén leteendő; a félévek beszámíthatásánál pedig kivétel nélkül hetenként 20 óra hallgatása követtetik.

A bölcsészeti és természettudományi karok hallgatói számára a tanulási szabadság külsője látszólag ugyan teljes épségben maradt, sőt az 1874-ki egyszerűbb szigorlati szabályzat a tudori fok elérhetését megkönnyítette; mind a mellett mégis épen ezen karoknál a tanulási szabadság alakiságára nézve a legbehatóbb megszorítások történtek; mióta t. i. a bölcsészeti és természettudományi karok mellé az állami tanárképezdek felállítottak (1870-ben) az ezen karoknál beigtatott hallgatók majdnem kivétel nélkül, vagy rendes, vagy rendkívüli tanárképezdei tagok, vagy olyanok, kik azzá lenni óhajtanak; a képezdei tagokra nézve pedig az 1870-ik, az 1872. és 1876-ki tanulmányi és szigorlati szabályzatok a választott szaktudományokban való kiképzés módozatait oly szűk korlátok közé szorítják, hogy a tanszabadság fenn érintett alakiságainak nyoma sem maradt meg: — mert eltekintve attól, hogy a félévenként hallgatandó óraszám minimuma 15-re tétetik, hogy a hallgatók a meghatározott tantárgyakat a megállapított sorrendben és bizonyos tanároknál hallgatni és a meghatározott gyakorlatokban részt venni kötelesek, de még más elő nem irt tárgyak vagy gyakorlatok felvállalásánál is tartoznak az igazgató és a szakosztálybeli tanárok tanácsát kikérni és erre vonatkozó utasításukat pontosan követni. Jogaiknak élvezete ezen kötelezettségeknek pontos teljesítésétől, és a colloquiumok s

írásbeli munkálatok által kimutatandó kellő előmeneteltől feltételeztetvén.

Legállandóbban maradtak meg a tanszabadság formálításai az orvoshallgatóknál. Az 1851-ben újból kiadott 1833-beli tanulmányi terv elavult volta miatt nem igen vétetett figyelembe, úgy hogy a legtöbb hallgató létezését sem tudta; a félév beszámíthatására hetenkint 10 óra hallgatása elégséges maradt, a hallgatók az egész quinquennium alatt semmiféle vizsgát nem tettek, nem is tehettek és az egész tanfolyam, ha csak tanpénz vagy ösztöndíjak nem jöttek kérdésbe, egyedül a szintén elavult 1833-ki szigorlati rend által szabályoztatott némileg. Ezen rendszer már az első 10 év alatt tarthatlanak bizonyult s hosszú készülődés után 1873—1874-ben ideiglenes intézményekkel kezdeményeztetett és 1875-ben kibocsátatott az új szigorlati rend, mely a régitől abban különbözik, hogy ezentul az őszi orvosi tudományból csak egy oklevél adatik ki, — hogy gyakorlati vizsgák is hozatnak be és a hallgatónak megengedtetik bizonyos vizsgákat még a tanfolyam alatt tenni le, a régi két orvostudori szigorlat helyébe 14 részlet vizsga és két őszi vizsgálat lett megszabva, több új tantárgy kötelező tétetett; a tanfolyam alatt tehető vizsgák idejét illetőleg is bizonyos megszorítás történt, meny nyiben a 3 természetrajzi elővizsga és az orvostudori előszigorlat csak az 5-ik félév bevégeztéig engedtetik meg, s ha valaki ezt elmulasztja, csak az 5 évi tanfolyam teljes befejezte után jelentkezhetik vizsgára. Egyébként ezen új szigorlati rendszer és a rajta felépülő tanterv a tökéletlenség oly szembetü-

nő jeleit viseli magán, hogy a legnagyobb valószínűséggel további változásokat várhatni s így nem lehetetlen, hogy a joghallgatókra már 1855-ben és újlag 1874-ben kibocsátott rendeletek értelmében az orvostanhallgatókra is új megszorítások fognak alkalmaztatni.

Az elmondottakból kitűnik, hogy a politikai téren mindinkább megszilárdult önkormányzati szabadsággal látszólagos ellentétben a tanulási szabadság rendszerének alaki attribútumai lassanként elenyésztek; a kezdő egyetemi hallgató, ki középtanodai kényszer-helyzetéből kibúván az egyetemen korlátlan szabadságot vél találni, nagyon csalódik, és megtörténhetik, hogy ekkor ellenkezésben találja a fennen hirdetett tanszabadságot a complicált és részben csakugyan szigorú tanulmányi tervekkel és szigorlati rendszerrel, melyeknek magát alá kell vetnie. A tárgyak hallgatása nagyobb részt nem tőle függ, mert a főtantárgyak s többnyire ezeknek egymásutánja a szigorlati és tanulmányi rendben vannak kiszabva, az előadások látogatása ellenőriztetik, s előmenetetét is bizonyítani kénytelen a hallgató; mert a bizonyos időben leteendő colloquiumok conversatoriumok, vizsgák és szigorlatok előli kibúvás esetében érzékeny materialis hátrányokat szenved. Ha e mellett még szemügyre veszi, hogy a fő tantárgyak, melyek hallgatására köteleztetik, rendszert csak egy tanár által adatnak elő, — s így a tanárok közti választás egy egyetemen tényleg nem lehetséges — rövid okoskodás útján azon megállapodáshoz jut, hogy a tanulási szabadság mai nap már csak elvben, csak a papíron maradt meg. De

még a tanulók körén túlemelkedő ideális követői is a korlátlan tanszabadság rendszerének, mai nap már visszarettennek a még tovább bekövetkező megszorításoktól s komoly aggodalommal ijedeznek azon lehetőségtől, hogy az egyetemen netalán még az évi vizsgák is be fognak hozatni, — mihez a jogi kar ügy is már meglehetősen közel áll. Különösen az orvosok közt sokan találkoznak, kik Gusserowval*) rámutatnak a francia orvosi tudomány hanyatlására, melyet szerinte a vizsgák végtelen sora okoz s egyetemünknek hasonló jövőt jósolnak, ha a megszorításokban tova halad. Gusserow felsorolva a vizsgákat, melyeket egy francia orvos hallgató letesz, míg az orvostudori fokot eléri, azt kérdezi: vajjon hihető-e, hogy egy oly sokszorosan, bár nem mindig szigoruan vizsgált ember: megtarthassa további életére a tudományos vizsgálódás iránti szeretetét.**)

És a tiszta tanszabadságért oly lelkesen buzgolkodó szellemdús tanárunk, Than is, úgy látszik különös súlyt fektet arra, hogy szigorlataink nincsenek időhez kötve.***)

*) Raktori beszéd. Zürich 1870. 26 l.

***) Gusserow innen származtatja, hogy Franciaországban az orvosi térerőn oly kevés valóban érdemes és kitűnő munkát hozatik létre; innen a pusztá és meddő vitatkozásokat, melyek az Académie de Médecine olvasásánál és meghallgatásánál az idegent oly sajátsgosan lepik meg. Mellekesen bár, meg kell itt jegyezni, hogy e nyilatkozat 1870-ben született meg és így a francia ellenes gyűlölettől nem épen ment; másodszer, hogy az értékes francia orvostudományi munkák kisebb számát inkább a munkaerőnek a némethez képest aránytalan kevés voltában kell keresnünk, a 3 francia orvoskarra huszonhárom német egyetem esvén. Vannak még más körülmények is, melyek fejtegetésébe itt nem bocsátkozhatom, de semmi esetre sem kell az indokot a vizsgák nagy számában keresnünk, mely úgy sem igen haladja meg a németekét, ha t. i. az államvizsgák is beszámíttatnak

***) Raktori beszéd az egyetem újalakítási ünnepélyén. 35 l.

Ha tehát egyetemünkön a megállapított tanulmányi terv vagy a részben határozott időben leteendő vizsgálatok és szigorlatok csakugyan hátrányosak az önálló és szabad tudományos kifejlődésre, ha ezek képesek a tudomány hanyatlását létrehozni: akkor erkölcsi kötelességünk oda törekedni, hogy e kötelek lehetõleg föloldassanak, vagy ha szükséges, végleg eltöröltessenek, hogy aztán csakugyan szabadok legyünk és mindenki saját jó belátása szerint tanuljon és tanítson, a mit, a hol és a mikor akar. Csodálkozni lehet, hogy a tanítás terén oly szabad Németországban miért nem törölték el végkép az orvosi szigorlatokat; a ki csak a németországi extern orvostudorokat vagyis azok vizsgálatait ismeri, valóban azon gondolatra is jöhetne, hogy bizonyos egyetemek a szigorlatokat egyedül a díjak miatt tartják, a régi olasz doctorok elve szerint: *sumimus pecuniam et mittimus asinum in patriam*.

Azonban, ha a vizsgák évszázadok óta az egyetemen fennállanak, ha a legszabadabb alkotmány-nyal bíró államban is be vannak hozva, ha keresztülvitelüket hatóság és nyilvánosság éber figyelemmel ellenõrzi, ha a vizsgálati rendszereket behatóan tanulmányozzák és idõnként módosítják, változtatják, de sehol végleg el nem törlik: akkor mégis azon valószínűség nyomul elõtérbe, hogy fennállásuk igazolva van, hogy azok valami gyakorlati értékkel bírnak. Ezen érték röviden mondva abban áll, hogy a vizsgák a képzettség minimumát biztosítják, melyen alól a jelöltnek sülyedni nem szabad

a nélkül, hogy a közélet általa ne veszélyeztessék.*) A sikerrel letett vizsga bizonyítéka annak, hogy valaki azon képességeket és ismereteket megszerezte, melyek birtokában közszolgálatra bocsátható vagy tudományos szakmájában tovább fejlődhetik.

Igaz, hogy az egyetem hivatása a tudomány tovább fejlesztésén működni, hogy mind az egyetemi tanításnál, mind az egyetemi tanulásnál teljes joggal feltételezhető és követelhető azon nemes és magasztos szellem, hogy a tudományt ne csak a gyakorlati haszna miatt műveljék! — De a tudomány ezen magasabb iránya, hogy önmagában értékkel és abszolút végtelen méltósággal bír, azáltal korántsem szüntettetik meg, hogy a tudomány a gyakorlati étellel érintkezésbe lépve, gyakorlati célok elérésére az eszközöket nyujtsa.**) A tudományok viszonya a cselekvő élethez, saját lényegéből folyik: hatalmát s méltóságát épen az által nyilvánítja, hogy minden tény, minden viszony eredetéig, lényegéig előnyomúlva igaz, critical úton az öntudatos cselekvést kormányozza. Az igazi tudomány fejlesztése már önmagában véve igazi gyakorlat fejlesztése is. Az egyetem ugyanazon mértékben gyakorlati intézet, a menynyiben tudományos; és mint Hoffmann igen helyesen mondta: „az egyetemnek azon célja, hogy tudományt fejlesztzen a tudomány végett és hogy a tudományt előmozdítsa a gyakorlat végett: mégis lényegében véve csak egy, a menynyiben az

*) Stein: *Lehrfreiheit Wissenschaft etc.* 46.

**) Hoffmann: *Ueber die Ideen der Universitäten Würzburg* 1845. 9 és követk. lap.

utóbbi annyival inkább elhibázottnak tűnik ki, minél kevésbé jár együtt az előbbivel.“ Így az egyetem legmagasabb czéljaival nem jöhet ellentétbe azon körülmény, hogy a hallgatók legnagyobb része gyakorlati pályára szakembereknek készül. A szakember, ki a tudományt a gyakorlati életben értékesíteni igyekszik, nem alkalmazhatja a tudomány kincseit az életre, ha azokat el nem sajátította; nem felelhet meg a folytonos haladás igényeinek, ha a tudomány folytonosan gyarapodó vívmányait tudományos álláspontjánál fogva bírálólag felfogni képtelen: szóval a szakember nem mivelheti a tudományt kevésbé öntudatosan, mint a szaktudós. És ha a szaktudóstól szorosabb értelemben tudomány-szakmájában kimerítőbb és legkisebb részletekig terjedő, valamint a legtávolabb következtetésekbe bocsátkozó ismereteket követelhetni, úgy a jövődöbeli szakértőtől egész tudományköre fontosabb fejezeteinek alapos és öntudatos felfogásában ugyanazon legmagasabb követelmények tehetők, mint a jövődöbeli szaktudóstól, ha csak a tudomány méltóságát és a jelölt képességét a jövődöbeli üdvös gyakorlati működésre veszélyeztetni nem akarjuk.

Ezek a tisztán tudományos, tisztán egyetemi szempontból a végzett tanulóhoz teljes joggal tehető igények, s hogy ezeknek megfelelt, arra nézve a tudori szigorlatok tesznek tanúságot, és Németországban tisztán ezen értelemben tartatnak a tudori szigorlatok. De saját állami berendezésünkhöz képest, a német egyetemektől eltérőleg, a megvizsgált tudor nem tisztán szellemi képeztést nyer, hanem

egyszersmind igen tekintélyes polgári jogokkal lesz felruházva; így pl. az orvosjelölt azon pillanatban, mikor felavatását az egyetemen kiérdemelte, minden polgári és állami orvosi alkalmazásra igényt tarthat: megbízhatása, tapasztalata, ismereteinek nemesak mélysége, hanem terjedelmére nézve soha többé új vizsgálatnak nem vettetik alá. Így tehát jelenlegi viszonyaink közt és mindaddig, míg tudorainkra nézve a Németországban dívó orvosi államvizsga nem hozatik be, a tudorjelölt vizsgálatánál nemesak az jön kérdésbe, hogy „az illető tudománya szellemében önálló és jól fegyelmezett gondolkozásra vergődött, „*) hanem szükséges, hogy a gyakorlati fogások, a tények, ismeretek és eszmék lehetőleg nagy tömegét elsajáttotta és átértette légyen; szükséges, hogy az adatoknak legalább azon minimumával birjon, mely őt képessé teszi a gyakorlati téren előforduló konkrét esetek végtelen különfélegében oly biztosan és gyorsan eligazodni, a mint azt a társadalmi közszolgálat követeli.

Hogy a hallgató tanulmányai végeztével ezen kettős igényeknek megfelelhessen, hogy az aránylag rövid idő alatt, mely tanulmány-tartamúl ki van tűzve, szakmája tág körét felölelje, de ne csak gépies betanulás útján, hanem öntudatos criticával és haladásra képes öntevékenységgel, arra nem lehet elég, hogy bizonyos számú féléveket az egyetemen töltött és tetszése szerint a szaktudományához tartozó tantárgyakkal foglalkozott legyen, hanem okvetlen szükséges, hogy szaktudományának legalább

*) Than rectori beiktató beszéd 1875.

minden főtárgyát a kellő szorgalommal behatóan tanulmányozza, és hogy e mellett tanulmányainak menetében bizonyos természetszerű sorrendet kövessen. Mert ha az ugynevezett előkészítő természettudományi tantárgyaktól eltekintünk is, egy orvos tanuló, ki a boncztant nem tanulta meg, az élettant nagy erőltetéssel sem tudja megérteni, hiányzik neki az alap, melyhez az új fogalmakat kösse, — a ki ép boncz- és élettant nem tanult, az a kórélettant és kórboncztant nagy szorgalommal és a legjobb képesség mellett sem fogja sikeresen tanulmányozni s ha ezeket és a gyógyszeriant nem tanulta meg, a gyakorlati kórodai tantárgyak feldolgozásánál legyőzhetlen nehézségekkel küzd s a továbbhaladás lehetővé tételénél, neki más mód nem marad, mint a műlasztottat a természetes rendben utánpótolni, a megelőző tanulmányokat újból kezdeni; s ha neki ezen elhatározásra hiányzik a férfias jellem és becsületérzet, vagy az anyagi kellékek, akkor a különböző betanulási mesterségekkel és jó tehetség mellett, viheti ugyan arra, hogy a kellő patientiával utóvégre a szigorlatokon átúszik, de az ily egyénnek a gyakorlati jogokkal való felruházása, mint Than mondja: „nemesak a kultura érdekeinek szígyenletes meghiusítása, hanem egyenesen méltatlan szabadalom osztogatás, a társadalom és az állam legszentebb érdekeinek a véletlenre bizása“, mit bár mily tanulási rendszer mellett megengedni nem lehet és nem szabad.

Jelen viszonyaink közt a legcélszerűbb egymásutánját, bemutatja a hallgatónak a tudománykarok által kidolgozott tanulmányi terv, — lelkiismeretes

keresztülvitele ellenőriztetik a tanulmányi folyamattal leteendő vizsgálatok s előszigorlatok és conversatoriumok által.

A tanári kar által összeállított és a viszonyokhoz képest korszerűleg változtatott tanulmányi rend ezélszerűsége oly nyilvánvaló, hogy e felett alig lehet nézetkülönbség, s itt csak azon kérdés maradhat fenn, hogy egy ilyen tanrend kötelessé tétele és annak a tanfolyam alatt tartott vizsgálatok általi ellenőrzése okvetlen szükséges, és a tanulási szabadsággal összeegyeztethető-e?

Természes, hogy már a legegyszerűbb szigorlati rend, mely azon feltételeket foglalja magában, melyek mellett a tanuló a végszigorlatra bocsáttatik s melyben bizonyos tanulmányi idő, s bizonyos főtantárgyak hallgatása kijelöltetik, már önmagában véve a hallgatók által mint irányvonal felhasználható tanulmányaik berendezésénél; s tapasztalati tény, hogy a végszigorlati rendben történt kisebb változások önmagukban a tanulmányi rend változását eredményezik, a menynyiben a hallgatók legnagyobb része csakhamar alkotja a rendet, mely nekik a szigorlatok letehetéseig legezélszerűbbnek látszik. — Sokan tényleg azon nézetben vannak, hogy a tanulmányi rend egészen szabaddá tehető és csupán csak a ezélszerűen rendezett végszigorlatok kérlelhetlen szigora által is megmenthető a társaság képtelen és tudatlan szakemberektől, s ezen nézet ellen elméletileg alapos indok fel sem hozható; mégis ennek gyakorlati kivitele nemesak nehéz, hanem a legtöbb esetben épen lehetetlen, vagy legalább is jogosulatlan. Így az orvosi szakot

illetőleg Billroth a következőket mondja: „az orvosi tevékenység és különösen az orvos jótékony és gyakorlatilag eredménydús működése oly sok tényezőkből van összetéve, hogy még a legszigorubb vizsgálat által is csak igen korlátozott ítélet állapítható meg, a jelölt képessége, tudományos és gyakorlati értéke felől. A kórtünetek kutatása és helyes kombinációja, a lényegesnek megkülönböztetése a lényegtelenről, a meghatározás, mikor, hol és mi teendő, ép annyira egyéni képességtől, mint ismeretektől és gyakorlattól függ; a beteggel való bánásmód, bizodalma kiérdemlése, az ügyesség őket kihallgatni, őket lecsendesíteni, vigasztalni vagy figyelmüket bizonyos tárgyakra vezetni: mindez sem könyvből, sem előadásból nem tanulható; ezt a tanítvány csak közvetlen traditio útján a tanítótól le-
 si el, őt öntudatlanul mindezen dolgokban utánozza. Ezen methodicus utánpótlásra való képességhez társulnia kell amaz ellentállhatatlan belső ösztönnek, mely a beteg szervezetben levő zavar kikutatására buzdit, részint azért, mert maga a kikutatás örömet okoz, részint mert élvezet másokkal jól tenni, rajtok segíteni, s ha ez lehetetlen, őket vigasztalni. Sok ezekből példa által betanítható, de vizsgán nem egy könnyen kikutatható, még a beteg ágyánál sem.“*)
 Ahoz jön még, hogy az elvből szigorú vizsgáló csak ugyan gyakran tulbecsüli azt, mit egyáltalán 4—5 évi tanulmányozás által elérhetni. Az orvos minde-
 nek előtt lelkiismeretes, komoly legyen, ha egy esetben hiányait érezi, azokat azonnal pótolja ki; tudnia kell az orvosnak, hol és hogy keresse azt,

*) Billroth. Lehren und Lernen der Med. Wissenschaft 226.

a mi neki hiányzik, hogy betegén segíthessen! Hisz nyilvános dolog, hogy minden klinikus tanár saját szakmájába tartozó ritkább eseteiben könyvtárában utána néz, mielőtt az esetet előadásában tárgyalná és nem létezik ok, mért ne tehetné ezt gyakorló orvos is, ha olyan dolgok fordulnak elő, melyeken fennakadt. *)

A tulszigorú vizsgáló tehát indokolatlan elvből indul ki, ha azt követeli, hogy a szigorló tanulmányai bevégezésekor mindent tudjon, mi szakmájához tartozik, hogy befejezett képzettségű egyén legyen, s nincsen tekintettel arra, hogy egész tanulmányi rendszerünk nem azt ezélozza, hogy chinai állapotokat, megállapodást létesítsünk, hanem ellenkezőleg azt kívánja, hogy mindenki a képesítettés után is élte fogytáig szakmájában tanuljon és haladjon.

Az 1813-iki szigorlati rendszabályok 7-ik pontjában előirt vizsgálati mód, hogy a vizsgáló a feltett kérdésen kívül semmit se szóljon, a tanszabadság behozatala óta már annyira elavult, hogy még eltörlését sem tartották érdemesnek, de mind a mellett historicus jogosúltsága kérdésbe nem vonható. Mikor a szigorlónak elő volt írva a tankönyv, mely szerint készüljön, melyet eleitől fogva végig helyes és hibás nézeteivel be kellett tanulnia, akkor megengedhették maguknak a vizsgáló tanárok e kényelmet, — tették is, sőt előfordult, hogy a tanár a szigorlatnál nyitott könyv mellett kérdezett. A szigorlat akkor csakugyan objectiv volt, s a jelölttől követelni lehetett, hogy minden kérdésre, mi az előirt könyvben foglalva volt, találó feleletet adjon.

*) I. Billroth idézett m. 227 lap.

Mai nap az ily objectiv vizsgálat csak igen kevés, valószínűleg egy tárgyból sem lehetséges, mert egyrészt nem képzelhető, hogy a jelölt annyira elkészüljön, hogy egyáltalában minden tehető kérdésre megfeleljen; másrészt maga a tanár sem tudhatja, hogy az illetőnek mennyi és hogy adatott elő, mely rész volt előtte kimerítőbben tárgyalva; továbbá a gyorsan haladó tudományban a nézetek egyik másik tárgy körött ellentétesek és gyorsan változók, így tehát minden vizsgáló csak bizonyos körültekintéssel és méltányossággal ítélheti meg a jelölt feleletét és minden vizsgálatnak bizonyos subjectiv színezete lesz. Billroth mondja: „Pessimisták, csodabogarak, idült gyomor- és bélhurutban szenvedő vizsgálók, kik aranyérben, viszkető izzagban sinlenek, önteremtette geniek, esalhatatlanok, mindig igen fatalis, kízó, gyakran bosszantó vizsgálók, néha egész öntudatlanul saját rosszszülötöket a jelölttel ép úgy éreztetik, mint bármely más emberrel, ki velök érintkezik;“ ha most már a vizsgálati főelv a drakói szigor, akkor ugyan kevés menedéket találna a tanszabadsági viszonyokban felnőtt candidatus a meg nem érdemelt bukás ellen a vizsgálati elnököben, ki más szaktanár kérdéseinek, kérdezési modorának megítélésébe nem igen bocsátkozik, s a kellemetlen érintkezéstől tartózkodni fog, kivéve, ha már igen kirívó botlások történnek. Másrészt megint előfordulhat, hogy épen a tanszabadság tulságos tekintetbe vételével méltatlan szigorló keresztülbocsáttatik s általában elégtelen az egy-két óráig tartott végvizsgálat arra, hogy a jelölt egész egyénisége felett teljes megnyugvással vélemény adassék. Ha ezek első sorban az or-

vosi szigorlatra vonatkoznak is, mutatis mutandis állanak a többi karokra nézve, mert ezeknél sem egyedül a pozitív tudás tömege veendő tekintetbe, hanem az egyén megítélésénél szabatos kritikai gondolkozása, öneselektívési képessége stb. is szerepelnek

De mindezekről eltekintve, a végszigorlat ha befolyásolja is a tanulmányok berendezését, nem mindig eredményezi azt, mit józan észszel feltenni lehetne, nem ritkán a legbotrányosabb abusust teszi lehetőségessé. Ennek legvilágosabb példáját szolgáltatta a bécsi orvoshallgatóknál az 50—60-as években igen elterjedt szokás, hogy az előkészítő természetrajzi és az elméleti orvosi tantárgyakat, boncztant, élettant, kórboncztant stb. az első és második évben rohamos gyorsasággal végezték, s többnyire épen nem tették beható tanulmányozás tárgyává, mint 3-ad évesek igen hiányos előképzéssel a kórodákra siettek s ezeket úgy a hogy a 4-ik évben elvégezvén, a tanfolyam 5-ik évében újból boncztant és élettant stb. gyakran a természetrajzi tárgyakat vették, minthogy ezekből a tanfolyam bevégezése után, az első orvostudori szigorlatot kellett letenni. Így tanulmányaik szokásos beosztása a természetes haladás menetével egészen ellenkező volt, s habár az előirt féléveket kitöltötték s a fő-tárgyakat az előirtnál 2-szer 3-szor hosszabb időn át frequentálták (így pld. a boncztant és élettant) mégis aránylag kevés sikert értek el, mert a készülés kényszerített, rohamos volt, mert semmit sem tanultak akkor, a mikor kellett volna s az időfecsérlés s hiányos előképzés különösen a gya-

korlati életre fontosabb kórodai szakmák hátrányára történt. Az ilyen tévedések azonban nem csak az orvosi karnál és nem csak a bécsi egyetemen, hanem másutt is előfordultak, s e példát sine ira et studio, csak azért választottam, mert köztudomású dolog, hogy éppen ott a vizsgálat szigorú kezelése annyira ment, hogy nemcsak a hallgatók buktak rendre, hanem végre maga a tanár is. Ezen s hasonló tapasztalatok eredményezték, hogy azon egyetemeken, hol azelőtt korlátlan tanulási szabadság volt, mai nap a végszigorlatokon kívül más megszorítások is lettek behozva. Így az orvosi tanulmányokra nézve a végszigorlatoknál bemutatandó köteles tantárgyak és hallgatási óra számon kívül nem csak a német birodalom egyetemlein a tentamen physicum praeclusiv terminus alatti letétele elrendeltetett, hanem nálunk és az osztrák birodalom valamenynyi egyetemén, ugya schweitzzi egyetemeken is megengedett, hogy a tanfolyam alatt bizonyos vizsgák tétessenek, mely engedély adás által a kormány kétségkívül azt akarta elérni, hogy a vizsgák csakugyan le is tétessenek.

Mi nálunk e változás rövid életű, de hiányai már most is elég világosak. Ha az orvos tanulónak az első, a második tanulmányi év végével megengedett a vizsgatétel, akkor a legjobb hallgatók, azaz olyanok, kik különös elhatározási képességgel bírnak, s kik netalán más külső körülményeknek nyomása alatt vannak, felhasználják ugyan az alkalmat s a megengedett vizsgát a rendes időben leteszik. Ezen hallgatók éppen azok, kik velök szüle-

tett kötelességérzetüknél fogva s más tulajdonságaik miatt szakmájukat úgy művelik, a hogy kívánatos, t. i. egyenletes szorgalommal tanulnak, s így vizsgára mindig készek és azt leteszik szabadon, kényszer nélkül és mondhatni minden különös készülődés nélkül is. De fájdalom, ily hallgató mindenütt igen kevés van, s hogy mily kevés van nálunk, abban tűnik ki, hogy a megengedett természetrajzi elővizsgát 75 arra jogosult hallgató közül a rendes időben 9, tehát 12% az orvos tudori előszigorlatot 48 közül 1, tehát mintegy 2% tette le. A hallgatók legnagyobb része gondol ugyan a szigorlatra s készül is, de nem akkor, mikor kellene, hanem a természetes határidő lefolyása után; — a természetrajzi elővizsga tárgyait akkor tanulja, mikor már élettant hallgat, boncztant és élettant, mikor kórboncztant és kórélettant hallgat, s ez így megy, míg végre kettőzött szorgalommal, szünidők fölállózásával a néha mégis csak silány, elkészett vizsgatételre érkeznek, vagy a folytonos kamat törlés évről-évre tart, míg az előirt tanfolyam végezte után, a bemagolás koldus kenyérére jutnak. Az ilyen hallgató még azon keserű meggyőződést is viseli, hogy ideje nemesak haszon nélkül folyt le, hanem a folytonos készülés, a nyomasztó szigorlati félelem miatt ifju korának élvezetétől is elesett, szóval, hogy idejét rosszaszabul használta fel mint azok, kik fékezetlen könnyelműséggel, tucsók módra végig éneklik éltuk tavaszát.

Kétségtelen, hogy éppen ezeknek előérzetében az új szigorlati szabvány a tanfolyam közben leendő vizsgaengedélyt präclusiv terminushoz, t. i. az 5-ik

félévhez köti, miért is ama kétéltőség csak mintegy 1¹/₂ évig tart, s ezen túl megint azon viszonyok nyerik az uralmat, melyek az 50—60-as években a szabad tanulási rendszert oly érzékenyen károsították.

De ha ezen dolgok oly nyilvánosak, hogy e fölött már mindenki, ki pár évet az egyetemen töltött, tisztában van, mikép történhetik, hogy még mindig találkoznak, kik ellenzik azt, hogy valahára a dolgok természete szerint a tanfolyam közben vizsgák tétessenek, mielőtt a hallgató az olyan tantárgyakhoz bocsáttatnék, hol amaz előismeretek már feltételeztetnek, alapul szolgálnak? Mi indítja a szigorlati szabványt arra, hogy félénk tétovázással ide-oda kapkod és mellékutakon, indirect módon kívánja elérni azt, mit egyenes uton egyszerű módon teljes joggal követelhet? erre azt kapjuk feleletül, hogy mindez a tanulási szabadság megóvására történik. *Difficile est satyram non scribere.* A bujósdiin csakugyan nevetni lehetne, ha nem volna oly komoly oldala, ha nevetésünket nem kísérné a hallgatók önelégedetlensége, blaszirt-sága, szerencsétlen következményeivel; reményeikben megesalt szülők keserve s a kijátszott közérdek méltó rosszszalása.

Tehát a tanszabadság épen tartása miatt nincs a hallgatónak előirt tanterve, nincs időhöz kötött vizsgája? De nézzük a dolgot közelebbről.

Ha a hallgató akár legelőször akár tanulmányainak folytatására az egyetemen beiratkozik s előirt tanterv nem áll rendelkezésére — szabadon választ-e? Többnyire nem is sejti, mit kell hallgatnia, ha jo-

gásznak vagy orvosnak akarja magát kiképezni, — nem tudja, hogy az ismeretlen tantárgyak közül melyiket értheti meg eddigi tanulmányai alapján és ha magára hagyatják, nem is fog választani, hanem legfeljebb találgatni, és — kötve hiszem — hogy a helyeseket fogja eltalálni. Elég gyakran láttam az ilyen szabad választást: az illető szolgát, irnokot, quaestort kérdez, esetleg felsőbb évbeli hallgatóknál tudakozódik s ezeknek információi folytán jegyezi be tantárgyait; ritkábban jár a helyes uton, midőn a dekánnak tanácsát kéri ki és azt követi is. Mondhatják, hogy éppen ezen tájékozás végett tartandók az ugynevezett hodegeticus előadások, de ezeket többnyire a tanrendben hiába keresük és a hol látjuk, ott is akkor tartatnak, midőn már a többi előadások is elkezdődtek és ha átnézeti rövidségük mellett bizonyos tájékozást nyújthatnak a szaktárgyak későbbi elrendezésében, még is mindig bizonyos subjectivitással fognak birni és soha sem biztosíthatják a tanfolyam helyes elrendezését úgy, mint egy a kar által teljes összhangzásban megállapított tanulmányi terv. Csak egy ilyen terv, melyben a szakszerű kiképzésre okvetlen szükséges ugynevezett főtantárgyak tanév szerinti előtüntetése mellett azon nem kötelező tantárgyak is kijelöltetnek, melyeknek élvezetére a hallgató fokozatos fejlődése mellett képesítő van, teszi lehetségessé a hallgató szabad választását; mert különben tájékoztatlansága miatt vagy a legnagyobb botlásoknak van kitéve, vagy legjobb esetben is öntudatlanul mások tanácsára rendelkezik ideje felett.

A mi pedig a tanfolyam közben a fokozatos

előhaladás lépesözeteinek megfelelő időhöz kötött vizsgálatait illeti, nyíltan be kell ismernünk, hogy ezek korlátozzák a tanulási szabadságot, de csak annyiban, a mennyiben a kapocs öszszetartja az építményt, a mennyiben a tiszta erköles sugalma korlátozza szabad elhatározásunkat. „Vergobens werden ungebundene Geister nach der Vollendung reiner Höhe streben;“ mond Goethe, öntudatos kritikai szabadság a tudományban, fegyelmezett tanulás, tetteles edzett öcselekvés nélkül utopia marad. A leghelyesebb tanulmányi terv nem biztosítja a tanfolyam czélszerű berendezését, a legszabadabb tanítás üdvös befolyása csak akkor nyilvánulhat, ha a tervszerűleg beválasztott tantárgyak tanulmányozása a hallgató részéről a kellő következetességgel és kitartással történik. A hallgató, ki azt hiszi, hogy kötelességeinek megfelelt, ha az előadásokat leírta és látogatja, soha sem emelkedik azon magaslatra, hogy tantárgyában öntudatos szabadsággal birjon, ő saját tudatlanságának uralma alatt maradt. Akadt hallgató, ki oly szerencés felfogási képességgel bir, hogy a hallottak meglehetős tiszta utóképe agyában hosszabb ideig megmaradt, de ez mégis csak kivétel, és az ily módon szerzett ismeretek halmaza nem tekinthető tudománynak, mert mint Baer mondta: a tudomány nem a meggyőződések összegyűjtött tömege, hanem oly meggyőződések foglalatlja, melyek azon tiszta tudat által tartanak öszsze, hogy miért vehetők igazaknak.*) Minden tudományos törekvés általános nyeresége a

*) v. Baer: Blicke auf die Entwicklung der Wissenschaft. Reden gehalten in wissenschaftlichen Verhandlungen 1864. 89. l.

birálat; és tanulási szabadságunknak ezélja épen e bírálói képesség elsajátítása. De hogy juthatna bírálói képességre az, a ki megelőző tudományokban azon minimumot nem sajátította el, mely a tovahaladásra okvetlen szükséges. A lángész, ha fékezetlenséget jelent, már rég elvesztette tekintélyét a tudományban, neki csak azt lehet tanácsolni, hogy kísértse meg szerencsés-jét a költészet világában; a tudományban csak a talentum ér valamit, ha szorgalommal párosul és öu-
 uralmi képességgel, — s minden nagyobb szerű ha-
 ladás nem a jó, a genialis ötlet, vagy gyors munka
 által, hanem kivétel nélkül kitartó szorgalom által
 lett kieroszakolva.

Kétségtelen, hogy a rugó, mely min-
 ket a tudomány művelésére indit a bennünk lé-
 tező magasabb hivatás érzete, a magasztos iránti
 érzék, mely velünk született: est deus in nobis
 agitante calescimus illo. Ezen isten mindnyájunkban
 nyilvánul többé-kevésbbé élénken, — néha ellentáll-
 hatlan erővel, ez tölti meg egyetemünk esarno-
 kait. De ez istennek küzdenie kell mindenféle külső
 körülményekkel, küzdenie kell saját testiségünkkel,
 — de hát miért ne mondjam nyiltan — küzdenie
 kell a restséggel. Igaz, hogy néha minden segítség
 nélkül, sőt igen nyomasztó viszonyok közt egyesek-
 ben tövékeny — győző maradt; de mily kevés
 azoknak száma, az előbb jegyzett százalékokból tü-
 nik ki: — gyakran megtörténik, hogyha ama küz-
 delemben tökéletesen magára hagyatik és nincs véd-
 bástyája, melyre támaszkodják, legyőzetik, vasha
 kerül s hova-tovább a fogságban elgyengulve, ha
 felébred is, haszontalanul rázza lánczait. Ilyen véd-

bástyák mindenek előtt a nyilvános conversatoriumok, a nyilvános vizsgálatok. — Emberek vagyunk s az egyetemi polgár is csak ember s Medea után mondja: *Video meliora proboque, deteriora sequor!*

Hol van a társadalmi osztály, mely minden kényszertől ment? Az egyik a mindennapi szükség nyomása alatt áll, a másiknak a hivatal írja elő magatartását, s az, ki ezek felett áll, ténykedésében a nyilvánosság által korlátoztatik: minden élő lény a létérti küzdelemben edzi erejét, miért kockáztassék az állam jövő támasza évekig, önelhátározása ingatag, néha gyenge játékán.

Alig van hallgató, ki választott tudományszakában az egyik vagy másik tárgyhoz bizonyos előszeretettel ne forduljon, hiszen a szakmaválasztás is legtöbb esetben már azáltal ejtetik meg, hogy az illető bizonyos tárgy iránt sejtelemszerű hajlamot érez; — de lehetséges, képzelhető-e, hogy minden szaktanuló szaktudománya minden szükséges tárgyát, az egyes tárgyak minden részét úgy kedvelje, hogy ezeket tisztán a tárgy iránti szeretet miatt kedvelje? Többet mondok, lehetséges-e, hogy valaki egy szaktárgyat is igazán szeressen, ha azt épenséggel nem ismeri. A tárgy iránti szeretet csak akkor fejlődik ki, mikor avval nemesek megismerkedett, de belé is mélyed, s ha egy hallgató bizonyos szaktárgyával előszeretettel foglalkozik . . . eo ipso bizonyítékot ad a felől, hogy benne már bizonyos sikerrel előhaladott. Az első anyag szerzés többnyire nehéz és bármily szükséges, mégis csak ritkán nyújt különös élvezetet; ha ilyenkor a kötelességérzet és külső körülmények befolyása nem

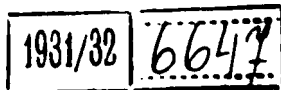
késztet a kitartó munkára, akkor nem is jutunk odáig, hogy képességünk a tárgy művelésére öntudatra jusson, hogy a tárgy iránti szeretet bennünk ébredjen.

Mindezek után alig szükséges még külön kifejeznem azt, hogy az előirt tanterv, az időhöz kötött vizsgák, a conversatoriumok stb. a szabad tanulási rendszerre nézve nemcsak nem hátrányosak, hanem ellenkezőleg az egyedüli eszközt képezik arra nézve, hogy a tanulási szabadság üdvös hatása ne csak egyesek által legyen élvezhető, hanem a legtágasabb körre, minden hallgatóra kiterjesztessék;— hogy valamennyi hallgató még azon időben mikor gondatlanul saját tudományos kiképzésének élhet, kitartó szorgalom s folytonos öncselekvés alapján oda emelkedjék, hogy szakmájának öntudatos megítélésére képes legyen és ily alapon szabadon válaszson tantárgy, könyv és tanár között.

Ezek tisztelt gyülekezet egyéni nézeteim a tanulási szabadságra vonatkozó intézkedések felett. Legyen szabad föltennem, hogy nem egyedül állok, legyen szabad remélnem, hogy egyetemünk ifjúsága velem egyetért!

Uraim! a haza várja, tegye kiki a maga kötelességét!

Ezzel az 1877 - 8-ki tanévet megnyitottnak nyilvánítom.

B 11748

